Євген ВЕЛТИСТОВ

НОВІ ПРИГОДИ ЕЛЕКТРОНИКА

ЕЛЕКТРОНИКИ, СИРОЇЖКІНИ ТА ІНШІ

Ішли останні кадри телефільму "Пригоди Електроника".

Срібний хлопчик і собака повільно вирушили до школи. До скляно-урочистої будівлі, що стояла на зеленому полі серед житлових будинків.

"Приїхав!" — гукнув з екрана телевізора всевидющий рудий хлопчак Чижиков. І його відразу почули на всіх поверхах. Безлюдна нібито школа несподівано ожила, заблискотіла розчахнутими вікнами, загомоніла звичним багатоголоссям, загриміла тупотом швидких ніг. З дверей ринули юрби дітей. Вони струмували з усіх боків до зніяковіло застиглих мандрівників, які повернулися до своєї рідної школи. "Приїхав! Приїхав! Приїхав!" — летіли в небесну височінь дзвінкі голоси, пронизуючи хмари, прискорюючи політ голубів, а потім, підхоплені весняним вітром, линули все далі й далі над містом: "При-ї-ха-а-ав!"

— Куди я приїхав, якщо я нікуди не виїжджав? — запитав Електроник, вимкнувши телевізор. — Це Рессі повернувся з космосу. А я грав у шахи з гросмейстерами.

Сергій Сироїжкін з цікавістю глянув на друга. Все достоту, наче в кіно: Елек — це Елек, геніальний, можна сказати, надсучасний робот, майже справжня людина. Сергій пригадав, як зустрівся на березі річки з електронним хлопчиком, схожим на нього, мов дві краплі води. Як робот ходив за нього до школи й заробляв п'ятірки. Як Елек винайшов Рідкісного Електронного Собаку — Рессі. 1 вони разом рятували рідкісних тварин, виручали з біди самого Рессі. Так, у їхньому житті було

немало справдешніх пригод, вони описані в книжках, але як давно, здавалося, це діялося... Ніби минули не роки, не місяці, а століття.

— Твоя правда, — сказав Сергій другові й налив у склянку лимонаду. — Це кіно. Поки його знімали, ти обіграв у шахи екс-чемпіонів світу. Обіграв — та й годі. Без усякої там фантастики. — Він недбало махнув рукою, ніби був учителем і тренером нового чемпіона. —Зрозумів?

— Я давно зрозумів, що кіно — це фантазія на плівці, — підтвердив Електроник. — У моїх схемах події зафіксовано точніше.

— Ще б пак!..

І все-таки Сироїжкіна схвилювало побачене на екрані. Колись він ховався від людей, боячись, що його виведуть на чисту воду — збагнуть, що він підміняє себе Електроником. І ось у кіно його витівка обернулась на веселий жарт. Усі знають тепер, що в нього є вірний друг, який мріє стати людиною. Такою, як він, — Сергій Сироїжкін.

— Подобається мені Чижиков-Рижиков! — несподівано сказав Електроник і посміхнувся. — Він до всього доходить своїм розумом.

Сироїжкін трохи було не похлинувся лимонадом.

— Немає в нас такого у школі! Ні Чижикова, ні Рижикова! Це придумано, щоб смішніше було! — обурювався Сергій.

— Сьогодні Чижиков у кіно, — спокійно відповів Елек, вичисляючи близьке майбутнє, — а завтра може з'явитися...

— Завтра в мене алгебра, — перебив Сироїжкін, забувши про раптову славу.

Так, завтра перший у його житті екзамен. Що буде, як провалить? Ганьба! Ніяке кіно не допоможе... Доведеться починати життя спочатку.

Елек відчув тривогу у голосі друга, запропонував:

— Ходімо повторимо алгебру. Це займе півгодини. І пробіжимося навколо будинку...

Вони зійшли східцями у двір, вигукуючи й повторюючи формули. Формули дуже важливі, значущі, від них залежить завтрашній ранок Сергія Сироїжкіна.

А в дворі математики збилися з програми, не могли відразу втямити, що тут відбувається.

На них неслася юрба дітей і гукала хором:

— Е-лек-тро-ник!

— Це я! — сказав Елек і зупинився, зробившись на хвилину власною статуєю.

Але ніхто не звернув на Електроника уваги. Юрба промчала до сусіднього під'їзду, де якийсь малюк проголошував:

— Я — Електроник! Я — Електроник!

І присідав, і сяяв, і пританцьовував від задоволення, бачачи, що його, саме його дитяча ватага на чолі із старшим братом визнала Електроником.

Згодом Елек визначить це явище як "наплив і відплив хвилі слави" і дасть математичну модель непередбачуваних заздалегідь подій... Зараз він мовчки спостерігав.

Навколо них гасали, стрибали, скакали на одній ніжці, затято сперечалися, мріяли вголос десятки Сироїжкіних та Електроників. А втім, декотрих на перший погляд важко було розпізнати — хто вони такі. Ясно одне: всі грали в робота й людину.

Ось стрибає по накреслених на асфальті "класах" дівча, спритно вибиваючи ногою з клітки в клітку коробочку з-під гуталіну, й вигадує на ходу:

Знають люди, знають звірі:

Два на два — завжди чотири.

Справжня дружба не загине...

Роботе, ти не людина...

— Не людина? — запитав, зупинившись, Елек.

— Чому не людина? — повторив похмуро Сергій. — Не звертай уваги на цокотуху! — Він потягнув приятеля за рукав.

Дівчатка, які брали участь у грі, засміялися, роздивляючись дуже схожих хлопчаків.

— Щоб задачі підкорялись... — почала одна школярка.

— Щоб роботи посміхались... — додала глузливо друга.

— Щоб долать проблеми всі... — підхопила третя. І хором закінчили:

Електроник, Електроник,

Ти завжди потрібен всім!

Приятелі збентежено пирхнули й пірнули в кущі.

— Телеепідемія? — запитав Сироїжкін.

— Я аналізую, — відповів Елек. — Ми збиралися повторити алгебру, — нагадав він.

Вони зайшли в сусідній двір, сподіваючись знайти тут тихе місце, й натрапили на суперечку.

— Дивак цей Електроник, — репетував біля під'їзду здоровенний кучерявий парубійко. — Нового життя захотів! Круглий відмінник... Робот-ідеаліст...

— Виходить, стати людиною — це дивацтво? — запитала дівчинка у білій тенісці.

— Звичайно! — підтвердив свою думку помахом кулака кучерявий. — Усе життя вчитися! Яке ж це життя?! Треба придумати щось новеньке...

Приятелі, порозсідавшись на лаві, підтримали оратора смішками.

— Ви правильно кажете, — вступив у суперечку Електроник. — Я переконався, що все життя треба вчитися.

— Ти хто такий? — швидко зреагував заводій суперечки.

— Електроник! — відрекомендувався Ел.

— У нас своїх Електроників вистачає! — усміхнувся кучерявий, показуючи на приятелів. — Йди-но звідси, хлопче, не лізь не в свою справу.

— Щось ти не дуже чемний! — заступився Сергій за друга.

Один з парубків ліниво, з погрозою в голосі сказав:

— Хочеш, наочно продемонструю? Сергій повернувся, пішов геть.

— Може, провчити? — запитав Електроник.

— Не варто. Хай самі розбираються! — Сергій стенув плечем.

Вони ще чули репліки:

— А він, либонь, має рацію! Справжня людина — це ввічлива людина...

— Може, і в бійці накажеш бути ввічливим?..

Друзі простували алеєю. Дивно складався цей вечір. Одні грали в героїв фільму, інші погрожували розправою. І ніхто не визнавав справжніх Електроника й Сироїжкіна. Одне слово, кіно...

Сергій та Елек побачили вдалині Майку. Вона заклично махнула рукою. Хлопці помчали назустріч. Біля альтанки, віддаленої від електричних алей і затіненої кущами, їх.зупинив застережливий жест.

— Тс-с-с! — Майка тримала палець біля губ.

А втім, секрету тут не було, тому що на весь сквер, відштовхуючись від стін кінотеатру, схожого на лицарський замок, летіли хвацькі перебори гітари й незграйні голоси підлітків:

Геній, якого не знали ніколи,

Майка Светлова з сусідньої школи.

Майка а-килим сплела...

Ла-ла-ла-ла, ла-ла-ла-ла!

— Що це значить? — Майка нахмурила брови. — Про кого "ла-ла"?

— Про кого? — насмішкувато перепитав Сергій. — Про твій антигравітаційний "а-килимок", на якому полетів учитель фізики. Пам'ятаєш? Вони, мабуть, прочитали у книжці...

— Що було — те загуло, — байдуже мовила Майка. — А зараз...

Тріскотня гітари посилилась, голоси завили в модному ритмі:

Любить на килимі Майка літати!

Спробуй її отак упіймати,

І це не усі ще діла...

Ла-ла-ла-ла, ла-ла-ла-ла!

Майка обернулася до Сергія.

— Пора додому! Завтра екзамен.

— Пора, — погодився хлопець. Несподівано для себе він стрибнув на лаву й вигукнув у близьку ніч:

Електроник, Електроник,

Ти завжди потрібен всім!

На мить завмерли всі звуки, навіть шепіт Всесвіту. Світ увібрав нову інформацію. Але Електроник ніяк не прореагував на заяву Сироїжкіна, слава не вивела його із звичайної рівноваги, і світ знову став таким, як був.

Світ у цій півкулі Землі, на цьому континенті, на цій вулиці повертався знайомими гранями: шелестів травою, сповнював повітря ароматом квітів, пестливо линув до підошов розм'яклим асфальтом, світив багатоповерховими семафорами будинків, підморгував яскравими весняними зорями, сперечався про щось важливе й невідоме, — словом, світ готувався вступити в за втрашній день.

Професор Громов прогулювався після вечері.

Його не дивували Елеки й Сироїжкіни на вулиці й у дворах. "От і добре, дуже навіть добре, — міркував Громов, прислухаючись до схвильованих дитячих голосів. — Зараз розв'язується вічна проблема: що таке людина? І здається, що її розв'язано. А завтра, із сходом сонця, постануть нові питання, і все почнеться спочатку. Дивовижний цей живодайний круговорот життя!.."

Громова не вразив навіть солідний чоловік з важким портфелем, який, підстрибуючи на ходу, мов першокласник, наспівував: "Ми малесенькі хлоп'ята, і нам хочеться гуляти!.." Побачивши Громова, перехожий трохи зніяковів, змінив ходу на статечну й зробив непевний жест вільною рукою.

— Це так... — пробурмотів він. — У мене галюцинація.

— Прекрасно, — обізвався професор. — Добривечір...

Перехожий махнув у відповідь портфелем:

— Привіт, професоре! — і зник за рогом.

"Звідки він мене знає? — спитав себе Громов. — А втім, — подумав він, — весняного вечора кожна серйозна людина — не інакше як професор..."

Громов зупинився біля спортивного майданчика, відгородженого від вулиці сіткою. Він спочатку не повірив очам. Але сумніву не було: троє дівчаток ганяли футбольного м'яча, забиваючи по черзі голи, й гукали одна одну так: "Гей Елеку!.. Тримай, Елеку!.. Пасуй, Елеку!.. Біжи за м'ячем, Елеку!.."

Професор підійшов до сітки.

— Пробачте, — сказав він, — що втручаюся в гру. (Дівчатка наблизилися до нього.) Чому ви себе так називаєте?

— А ми не гірші за хлопчаків! — відповіла перша Електроничка з короткою стрижкою.

— Нітрохи не гірші, — додала друга Елечка. —Я ось і в футбол, і в хокей, і в регбі граю... Взимку — лижі, басейн, а влітку — легка атлетика. Хіба Електроник не такий?

— Ми їм ще покажемо, хлопчакам! — з викликом кинула третя Еля.

Професор спантеличено похитав головою: дивись-но, які дівчатка! Не хочуть ні в чому відставати...

"Хлопчаки, хлопчаки! — Він піймав себе на тому, що останнім часом думав лише про хлопчаків. — А чим гірші дівчатка, якщо вони хочуть стати сильнішими й безстрашнішими за хлопчаків? Та це ж пречудово! — дуже зрадів професор і підскочив на місці. — Це надзвичайне відкриття! Дівчаткам потрібна Електроничка, яка навчатиметься у них!"

І він швидким кроком попрямував до своєї лабораторії.

Дзвінок відірвав приятелів від алгебри. Елек відчинив вхідні двері. На площадці стояла жінка з важкою поштарською сумкою через плече.

— Доброго дня. Ви Електроник чи Сироїжкін? — запитала вона.

— Електроник.

— Тоді одержуйте за двох, — усміхнулася листоноша. — У поштову скриньку не влазить,..

Сергій, зайшовши на кухню, здивовано спостерігав, як на столі виростає купа телеграм.

— Що це? — спитав він. — Кому це?

— Термінова кореспонденція, — пояснила листоноша. — Деякі без адреси. Просто: Електроникові. Або: Сироїжкіну. Але пошта про вас усе знає! Ось розписуйтесь!

Хлопці розписалися на квитанціях.

— Що з усім цим робити? — розгублено сказав Сергій. — Завтра в мене екзамен.

— Вам ще листів вагон і маленький візок, — весело повідомила поштарка.

— Може, допомогти принести? — запропонував Елек.

— Не моя зміна, — відказала поштарка. — Кореспонденцію доставляють уранці...

— Що ж робити? — перепитав Сергій, перебираючи бланки з щільними рядками великих літер. — Як відповідати?

— Найтерміновіші рознесе Рессі! — розв'язав проблему Електроник. І викликав у переговорник: — Рессі, до мене!

Через кілька хвилин на балконі м'яко на всі чотири лапи приземлився з нічної темряви Рідкісний Електронний Собака.

ДІВЧИНКА З ОЧИМА, ЩО НЕ СМІЮТЬСЯ

Помічника вчителя математики викликали з екзамену.

Елек вийшов у коридор і дізнався, що пошта доставила листи за адресою, але у квартирі Сироїжкіних нікого немає.

Елек напівголосно виклав математикові Таратару ситуацію і повторив слова поштарки: "Листів — вагон і маленький візок..."

Таратар водив зіницями, сопів у щіточку вусів, прикидаючи, скільки конвертів може вмістити вагон та ще й на додачу візок. Нарешті, зітхнувши, мовив: — Іди, впораюся сам.

Клас провів Електроника схвальними поглядами. Ніколи ще восьмий "Б" не був на такій вершині людської слави.

Майя Светлова, прийшовши з діловим настроєм до школи, одержала десяток записок від Сироїжкіних та Електроників з пропозицією про дружбу; вона прочитала деякі з них, розсердилась і... акуратно поклала в портфель.

Сергій засунув у кишеню записки від невідомих йому Ма, М., М. М., М. М. М. та інших незнайомок.

Електроник, певна річ, був поза конкуренцією: його пошта виявилась найбагатшою. Сергій заховав усі записочки: хай відповідає сам...

Несподівано у класі, як і передбачав Елек, об'явився свій Чижиков-Рижиков. Веснянкуватого, рудого Славка Петрова засипали градом записок; прочитавши їх, він зашарівся ще дужче. Славко на якийсь час став кіногероєм — Чижиковим-Рижиковим.

А Макар Гусєв удостоївся трьох записок, але — яких! У них його проголошували лицарем сердець трьох телеглядачок. Макар почервонів, глянув на Сергія. Сироїжкін здавався спокійним. Тоді Макар приземлився на свою парту й примусив себе згадати важливе й термінове слово "алгебра".

Алгебра! Перший екзамен на самостійність, екзамен на те, як ти сам математично аналізуєш і моделюєш навколишній світ. Класичні й сучасні задачі написано на шкільній дошці, але ти можеш вибрати для розв'язання найновіших прикладів класичні прийоми, а для класичних — нові, несподівані, аби тільки був результат! Твоя, саме твоя думка людини, зверненої в майбутнє, мала зараз вирішальне значення!

Так, чи приблизно так, сприймали цей важливий момент у житті учні та учениці восьмого "Б", напружено вдивляючись в умови завдання,

виводячи формули й графіки, підбігаючи інколи до електронної парти "Репетитор", щоб прискорити свої обчислення. Так, чи приблизно так, розрахував сам собі години першого екзамену математик Таратар, поки не помітив білих метеликів, що літали від парти до парти.

Таратар захвилювався:

"Невже шпаргалки?"

Він згадав свої шкільні роки, як він з товаришами у класі обмінювався заздалегідь заготовленими, застарілими сьогодні відповідями на задачі, й збагнув: це не шпаргалки його дитинства, це щось нове — паперові метелики весни, близьких літніх канікул.

Учитель зацікавився: що ж це за метелики?

Він вийняв кілька записок з ганчірки, коли стирав нею з дошки, написав нові формули й, вийшовши з класу, розгорнув зім'яті папірці. Трохи здивовано прочитав він їх. Це були не відповіді на екзаменаційні питання, а лаконічно сформульовані, відверті пропозиції про дружбу. Майці — від Макара Гусєва, Електроникові — від Майки, Гусєву — від Х. Підписи стояли чіткі, але почерк був не Гусєва, не Свєтлової і не Електроника.

"Ти дивовижна, чесна людина", — писала Елеку незнайома Светлова. "Я відкрив тебе на екрані", — звертався до Майки хтось під псевдонімом "Електроник". А Х. просто призналася Гусєву: "Як здорово ти гугукнув! Я весь вечір сміялася!"

Таратар поперхнувся, звинувачуючи себе в неблагородстві, в тому, що він читає чужі листи, повів таємниче бровами й повернувся у клас.

— Прошу продовжувати! — сказав він грізно. — І не знижувати уваги! — Він більше не реагував на перехресний вогонь записок,

вважаючи, що невдовзі вони припиняться, що розумне математичне мислення візьме гору над телегрою.

А вони все летіли, летіли, летіли...

Летіли на всіх екзаменах. Знизу вгору, згори вниз і по горизонталі. Іноді потрапляли до рук учителів. І ті знизували плечима: скільки кінодвійників розвелося!

Можливо, автори записочок згадають пізніше, що вони в них написали, а може, й не згадають зовсім, але траєкторії всіх цих дивних паперових стріл, кульок і фантів, якими перекидалися не тільки у восьмому "Б", а й у багатьох класах, переплелися з іншими важливими напрямками життя — екзаменами, весняним настроєм, терміновими справами людства — привели до знаменитого ефекту, що його сам міністр освіти назвав так: "Вибух енергії".

З поштового пікапа Електроник і молодий розсильний вийняли п'ять мішків з листами й підняли у квартиру Сироїжкіна. Великі паперові мішки поскладали в кутку кімнати, через що вона відразу звузилася в об'ємі. Це й був той самий обіцяний "вагон" листів. Щодо "візка", то ним виявився грубий целофановий пакет з телеграмами.

— Завтра щоб хто-небудь був удома, — заявив діловито розсильний. — Листів навалом, а в мене дві пари коліс!

Електроник сів на підлогу перед важенними мішками. Він був щасливий! Скільки нової, несподіваної інформації про людей, про людство загалом міститься в цих посланнях!

Однак уже перший лист загнав його в глухий кут. Не в математичний, звичайно, і не в житейський, а просто в якийсь абстрактний, незбагненний для нього самого кут. Він покликав Рессі, і той випірнув з темної кімнати.

— Помічено людину з очима, які не сміються, — сказав, не відриваючи погляду від листа, Елек. — Хіба так буває? — Він підвів голову, глянув пильно на собаку. — По-моєму, так не повинно бути...

Рессі гавкнув непевно, не усвідомлюючи важливості доручення.

Лист схвилював Електроника. Колись він сам не вмів усміхатись і жартувати, не міг примусити себе розсміятися і відчував велику незручність. Невже серед людей є хтось такий нещасний?

Та лист лежав перед ним, його увінчувало багато підписів. Дивну дівчинку бачили в різних дворах, найчастіше на спортивних майданчиках. Вона швидко бігала, тренувалася з м'ячем і ні з ким не хотіла грати. Одиночне заняття спортом — справа особиста, але тих, хто бачив дівчинку, здивували саме її очі.

— Це дівчинка! — уточнив Електроник. — Ось тобі прикмети й координати. Дізнайся, де вона зараз!

Через кілька секунд із балкона Сироїжкіна стартував літаючий собака, схожий на велику бабку.

— Успіху, Рессі! — побажав йому щасливого пошуку господар. — Запам'ятай: дівчинка з очима, які не сміються!.. — І він вийняв з мішка новий лист.

Поки Сироїжкін відсипався після екзамену, вони з Рессі попрацювали на славу. Елек клацав на машинці відповіді на термінові телеграми, а Рессі, ширяючи на прозорих крилах над опівнічним містом, розносив їх за різними адресами, опускав у поштові скриньки або підсовував лапою під двері. Запізнілі перехожі бачили, як з під'їзду прожогом вибігав дужий тер'єр, і дивувалися, що такого породистого собаку господарі проти ночі випустили гуляти. А ті, хто помічав, як з темних кущів

безшумно злітав величезний птах, ще довго гадали, який це лісовий гість поселився в місті.

Електроник клацав і клацав на машинці.

Він працював усю ніч і.ще півдня, поки до кімнати не ввірвався збуджений Сергій.

— От кумедія! З цими записками все на світі переплуталося! Уявляєш, Кукушкіна одержала десять записок — про дружбу, в тому числі — від тебе!

— Я їй не писав, — спокійно відповів Електроник.

— В тому ж і річ! — розсміявся Сироїжкін, згадавши вираз обличчя Кукушкіної, і плюхнув у крісло. — Ніхто їй по-справжньому не писав. — Ну, Кукушкіна побігла до вчителя і покотила на всіх бочку...

— А що Таратар?

— Він довго пихтів, потім дістає з .кишені записочку, питає дуже ввічливо цю зануду: "Хто це писав?" А в записці — чорним по білому: "Всіх перевершив у кіно стариган Таратар". І підпис: "Кукушкіна". Кукушкіна як заверещить, ніби її гадюка вжалила або привид по голові погладив: "Не я, не я!.." І слід її пропав...

Сергій розсміявся, мімічно повторив сцену, й тут уперше побачив мішки з листами.

— Ой, що це? Невже нам?

— В основному тобі, — пояснив Електроник. Сергій узяв кілька листів із стола.

— Тобі... Тобі... Тобі... Всі — тобі! — сказав він, глянувши на конверти.

— Ця реакція відома під назвою "ефект Р. Даніеля", — сказав Елек усміхаючись. — У принципі вона оманлива, проте сама по собі цікава...

І пояснив, що одного разу відомий американський фантаст Айзек Азімов, автор трьох основоположних законів робототехніки, одержав на свої повісті, в яких розкривається загадкове убивство, силу-силенну листів від читачок. І хоча честь розкриття злочинів належала людині, всі листи були адресовані роботові Р. Даніелю, який допомагав головному героєві. Робота, зрозуміло, звали Даніелем, а літера "Р" перед його іменем означала "робот". Оце "Р" і заінтригувало читачів і стурбувало Азімова. Очевидно, зробив висновок письменник, робот, що перевершує за фізичними даними людину, більше захоплює читачок, ніж звичний герой... Любителі фантастики жартівливо назвали це явище "ефектом Р. Даніеля". Інші фантастичні книжки підтвердили незвичайну популярність роботів.

— Отже, всі компліменти належать тобі, — узагальнив Сироїжкін. — Р. Електроникові!

— І ніякий я не "Р", — запротестував Електроник. — Я твоє повторення і продовження.

— Найвдаліше! — підхопив Сергій і витягнув наздогад з пачки листа, прочитав уголос із середини:

— "А мені особисто подобається Сироїжкін. Якщо чесно, кому з нас не хочеться цілковитої, абсолютної свободи?" — Восьмикласник почервонів, кинув листа на стіл.

— Її звати Світлана К., — уточнив Елек.

— Знаєш Ел... — Сергій похмуро оглянув мішки. — Мені до літератури готуватися. А ти розплачуйся за ефект Р. Даніеля і Р. Електроника. І врахуй, що на конверті Світланки К. твоє ім'я.

Але зайнятися як слід літературою Сергієві не вдалось. У квартирі безперервно дзвонив телефон. І за залізним законом робототехніки в трубці лунали самі дівчачі голоси, які вимагали Електроника. Сироїжкін однозначно відповідав, що Електроника немає вдома, але шанувальниці роботів не відставали: "Може, ви Сергій Сироїжкін?" — "Ні, я старший брат, — навмисне хриплим голосом говорив Сергій, — я передам, що ви дзвонили".

Одна з абоненток зразу ж відрекомендувалася:

— Добрий день, я — Бублик...

І Сергій піймався:

— Який ще там бублик?

— Так мене звуть у класі за те, що я кругла відмінниця.

— Вітаю! — не витримав Сергій.

— Дякую. — Бублик зітхнула: — Тільки нічого путящого в цьому немає... Вчора я зрозуміла, що вчилася неправильно...

— Як це так? — здивувався Сироїжкін.

— Я старанно засвоювала матеріал і не думала, навіщо це потрібно... Тепер... — В інтонації Бублика сяйнули оптимістичні нотки. — Тепер я багато думаю... Кожний урок для мене як відкриття... Ви мене розумієте? Передайте привіт Елеку!

— Розумію. Передам, — обіцяв Сергій.

— Вибачте...

На двадцятому дзвінку Сироїжкіну стало ясно, що коли він вдаватиметься у подробиці, то завалить літературу. Від звичного для дівчисьок веселого сорочачого скрекотання голова в нього пішла обертом.

Елек в сусідній кімнаті розв'язував ті самі проблеми контактів найрізноманітніших підлітків.

"Я все життя самотній, — повідомляв шестикласник Левко Н. — Самотній вдома, у школі, у дворі. Звичайно, в мене є товариші по класу, і в хокей є з ким поганяти. Але немає друга". Лист закінчувався тривожно: "Елеку, допоможи!"

Електроникові схеми працювали напружено, аналізуючи ситуацію самотності. Випадок потребував негайного втручання, але Електроник нічого не міг винайти. Він пригадав першого прочитаного ним листа. Десь блукала по місту дівчинка з очима, які не сміються. Значить, теж самотня. Чимось глибоко засмучена.

Електроник викликав Рессі.

— Не знайшов? — запитав він.

— Ні, — коротко радирував Рессі.

— Дівчинка з очима, які не сміються, — нагадав суворо Елек. — Вона у спортивному костюмі. Шукай, Рессі!

Сергій, почувши розмову, прочинив двері, просунув у шпарину голову.

— Таких не буває, Еле! — хрипло заявив він. — Щоб людина ніколи не посміхнулася, — це треба жити за... кріпаччини! — Сергій між дзвінками повторював "Записки мисливця".

— А я? — сказав Ел. — Коли я засміявся вперше?

— Ти — інша справа! У тебе були друзі... — Сергій махнув рукою. — А мені не до сміху. Дівчиська заїли. — І він знову усамітнився в сусідній кімнаті.

— У мене були друзі... — повторив Електроник і відчув незвичайний прилив сил. У цих словах, можливо, крився розв'язок задачі.

Елек швидко розібрав пошту й виявив немало таких самотніх, як Левко Н.

Це були хлопчики й дівчатка, які не могли знайти схожих за духом людей. У них було, здавалося б, усе — дім, сім'я, підручники, книжки, "телик", собаки, сусіди, багато всяких дрібних прикростей і приємних утіх; не вистачало лише друга, з яким можна посперечатися, посваритись і помиритися, з яким ніколи не нудно й школи не страшно, заради якого можна пожертвувати найдорожчим для себе — особистою свободою. І одного разу, оцінивши все це, людина замислювалася, чому вона самотня.

"Я боюся покидати дитинство, хотіла б залишитися в ньому назавжди, — признавалася в листі до Елека Наталка М. і пояснювала свою позицію: — Деякі мої подруги намагаються мати якомога модніший вигляд, бути "надсучасними" в розмовах. А мені вони нудні..."

І Наталка, поміркувавши про своє майбутнє, дійшла висновку: "Я зрозуміла права й обов'язки дитинства, намагатимусь їх не забути".

Елек перечитав заклик Левка Н.: "Елеку, допоможи!"— і йому сяйнула думка: "Може, їх познайомити?.."

Він злякався такої сміливої ідеї: як це він, залізний робот, сміє розпоряджатися майбутнім двох людей? Вони обоє потерпають від самотності, але ж вони люди, вони повинні самі вирішувати свою долю...

Якийсь час він сидів непорушно. Потім уставив у машинку чистого аркуша, замислено відклацав: "Дорогий Левко!.." — і вийняв, відклав набік. Уставив іншого,, надрукував: "Дорога Наталко!.."

Ясно, що увінчуватиме обидва листи підпис: "Електроник". Але які рядки потрібні між початком і кінцем?

Він побачив щось дуже зелене, спокійне, приємне — мабуть, літній ліс, пройнятий сонячними променями, й трохи заспокоївся. Потім уявив собі яблуневий сад з ароматним шумовинням квітів, над якими разом з метеликами і джмелями пурхають лукаві дитячі записочки... Білі метелики весни, екзаменів, літніх канікул пурхали в школах над партами. Тепер ясно: всі записки повинні прилітати точно за адресою.

Елек прийняв рішення.

"Дорога Наталко! Уяви, що існує на світі самотня людина, — швидко друкував він, ледь торкаючись клавішів машинки. — Ні, не я — зовсім інша. Звати його Лев..."

А Левкові Електроник написав, як ставиться його ровесниця Наталка до прекрасної пори людства, названої дитинством, як вдивляється вона із свого корабля, що пливе веселою і безтурботною річкою Дитинства в океан Майбутнього...

Він працював натхненно, вибираючи з мішків по два різних листи, поєднував часом журливе із смішним, відвертість із мудруванням, лукавство із смутком. Важливо було не помилитися, знайти схожі натури, зацікавити одне одного спільністю інтересів, а головне — великою метою: щирою дружбою.

Мабуть, психолог міг би написати про Електроникові пошуки схожих характерів цілий науковий трактат, хоча метод, що його він застосовував, давно відомий як метод "психологічної сумісності". За цим методом добираються екіпажі космічних кораблів, підводних човнів, полярних станцій — словом, скрізь там, де люди повинні у важких умовах розуміти одне одного з півслова й підтримувати.

Електроник формував "екіпажі дружби". Наприклад, прочитавши тривожного листа Люби Олиної про те, що в їхньому класі є хлопчаки, які радіють і регочуть побачивши дівчинку в сльозах, Елек хотів спочатку відгукнутися відкритим листом до хлопчаків Любиного класу. Але потім подумав, порився у пошті й знайшов лист Слави Білика, який починався знаменитим закликом французького льотчика й письменника Антуана де Сент-Екзюпері: "Повага до людини! Повага до людини!.. Ось випробний камінь!.." А далі Слава писав, які цікаві особистості трапляються серед дівчаток його класу...

Так Електроник знаходив однодумців у різних школах і містах, а іноді, несподівано, і в сусідніх під'їздах.

Згодом Сироїжкін всерйоз переконається, що існує "ефект Р. Електроника". А поки що знову подзвонила Бублик і радісно випалила в трубку:

— Ой, Сергію, у мене тепер є нерозлучна подружка Оленка. Ось вона поряд, дихає в трубку — чуєш? Передай від нас Елекові велике, превелике спасибі. Ми й не знали, що живемо в одному будинку...

— Передам, — відповів Сергій. — А ти напиши про себе й Оленку Айзекові Азімову.

— Ти маєш на увазі "ефект Р. Даніеля"? — Бублик розсміялася.

— І Електроника, — додав Сергій. Він зайшов до кімнати, сказав Елові:

— Тобі привіт від Р. Електроника... А також Бубликів...

ВИБУХ ЕНЕРГІЇ

У четвер вранці, як завжди, йшла нарада в міністерстві освіти.

Міністр заглянув у зведення, відклав набік папери, весело промовив:

— Це цікаво! Що за вибух енергії? Що скажете, товариші?

— Дозвольте, Георгію Петровичу? — Із-за столу підвівся літній інспектор.

— Будь ласка, Василю Івановичу.

— Успішність в середніх і навіть старших класах несподівано підвищилась на вісімнадцять процентів, — доповів інспектор.

Присутні пожвавилися.

— Конкретні дані свідчать, — вів далі інспектор, передивляючись свої записи, — що процент четвірочників та п'ятірочників зріс не тільки з математики, літератури, фізики, а й з таких предметів, як старанність, креслення й фізкультура...

— І зі співу! — перебив його інспектор молодших класів.

— Так, і з музики, і з малювання, — підтвердив Василь Іванович.

Мимовільні усмішки учасників наради означали, що досвідчений інспектор та його молодий колега потонули у зведеннях і цифрах, повірили піднесено-весняним рапортам шкіл і навіть самого міськвно — міського відділу народної освіти, не уточнили даних, перед тим як доповідати. Де це бачено, щоб діти навесні були старанними, щоб вони співали хором, возилися з фарбами й підтягувалися на турніку, коли кожний зелений кущ вабить на вулицю...

Василь Іванович відразу вловив іронічний настрій. Тим більше, що із свого місця голови міністр кинув репліку: мовляв, старанність — справа індивідуальна, а тому досить складна для узагальнення. Інспектор був напоготові, у всеозброєнні. Він витягнув з кишені пачку зім'ятих аркушів і оголосив деякі особисті свідчення учнів:

"Ми, дівчатка-четвірочниці, дружно вирішили бути відмінницями..."

"...Всім класом уболівати за одного..."

"...Тепер до дошки ми біжимо бігом..."

"...А я вирішила наздогнати Електроника не тільки в навчанні, а й у спорті".

Прочитавши ці рядки, Василь Іванович оглянув присутніх і опустився на своє місце.

— Дозвольте, в мене теж повно таких записочок! — промовила завідуюча міськвно, копаючись у товстому портфелі.

— Це не записочки, шановна Ольго Сергіївно, а думки вголос, — парирував інспектор.

За столом відбувалося щось дивне: учасники наради діставали з кишень, папок і портфелів аркуші з кострубатими літерами й старанними учнівськими рядками, передавали їх міністрові.

— А що воно за Електроник? — іронічно запитав заступник міністра, який повернувся щойно з відпустки. — Наскільки я пам'ятаю себе в дитинстві, ніхто у школі не ставився серйозно до музики, малювання та й до фізкультури. Лише дехто...

— Уявіть, що зараз усе не так! — перебив його інспектор. — Особливо у спорті.

Міністр швидко передивився аркуші зі шкільних зошитів, і очі його примружилися.

— Як ви це оцінюєте, Василю Івановичу? — запитав він інспектора.

— Як метод Електроника! — висловився з місця інспектор середніх класів, спостерігаючи енергійні кивки інспектора молодших класів. — Діти називають саме його як приклад для наслідування.

Дехто приготувався записувати.

— Це ще один метод? — втрутився в розмову заступник міністра, якому стисло пояснили про Електроника. — На моїй пам'яті були всілякі експерименти... Може, досить, товариші?

Георгій Петрович підвівся з місця голови, обійшов Т-подібний стіл засідання, зупинився за спиною заступника.

— Ви маєте рацію, Серафиме Васильовичу, — промовив він. — Робити експеримент безконтрольним ми не маємо права. Але й проходити мимо того нового, що підказує життя, не можемо...

Знову авторучки потяглися до блокнотів і застигли. Міністр мовчав, відшукуючи очима потрібну людину.

— Гелю Івановичу, якими ще геніальними, а точніше кажучи, людськими властивостями володіє Електроник?

Тільки зараз багато хто впізнав знаменитого Громова — авторитетного фахівця із сучасної педагогічної науки. Був він високий, ставний, спокійний. Та коли міністр відрекомендував його зборам, Громов по-хлопчачому почервонів, фальцетом відповів:

— Відверто кажучи, більш ніяких!.. Поки що ніяких, — виправився професор.

— Що ж тут вивчати... — пробурмотів неголосно заступник міністра, але його почули всі.

— Мушу вас розчарувати, товариші, — продовжував спокійно Громов. — Процент успішності може знизитися, коли діти забудуть про Електроника й перестануть його наслідувати. Та він і створений не як кіногерой, — він розв'язує іншу важливу задачу...

— Яку? — запитали зразу кілька голосів.

— Пробачте, може, це звучить надто загально чи з житейського погляду наївно. — Громов оглянув присутніх. — Але для науки надзвичайно важливо. Робот прагне стати людиною. Справжньою людиною у всіх її проявах. Простіше кажучи, він вчиться у дітей, а діти в нього.

Якусь хвилину в залі панувала тиша: кожен обмірковував таку просту, доступну для будь-кого з них і таку близьку й водночас далеку для робота мету...

— А ми хіба зібралися тут заради оцінок? — спитав присутніх Георгій Петрович. — Сподіваюсь, ніхто так не вважає? Серафиме Васильовичу, — звернувся він до заступника, — скажіть, будь ласка: ви знаєте, що значить — справжня людина?

— Нібито знаю... — Заступник міністра стенув плечима.

Учасники наради обмінювалися короткими репліками: що далі, до чого веде міністр?

А той сів на чільному місці стола, постукав авторучкою по дерев'яній стільниці й метнув лукавий погляд у бік Громова.

— А я, уявіть собі, так до кінця й не знаю!.. —Міністр несподівано усміхнувся. — І хотів би уточнити для себе це важливе визначення.

Усі здивовано втупилися в нього. А він натиснув на кнопку дзвінка, викликав секретарку, запитав:

— Товариші, хто питиме чай?.. — І, побачивши, як усі зраділи, сказав: — Зіночко, чаю всім!

Коли принесли чай, Георгій Петрович уже по-діловому, по-міністерському вів далі:

— Отже, прошу висловлюватися: що означає, на вашу думку, бути людиною?

Вони простували дворами — Електроник та Сироїжкін, і тепер, у яскравому сонячному світлі, друзів упізнавали всі зустрічні. Строкатий шлейф уболівальників тягнувся за ними.

"Ось вони!" — чулися вигуки. "Хто?" — "Як хто? Прокинься! Елек і Серьога!.." — "Живі?" — "Справжні!.." — "А це — невже Рессі?.." — "А який же ще пес так запросто літає!!!"

Чорний тер'єр біг попереду і раз у раз підстрибував на місці, розпускав крила, шугав над дахами, видивляючись щось своє, викликаючи захоплення в дітей.

Дорогою Сергій та Елек потиснули безліч рук, дали десятки автографів, обмінялися на ходу думками про фантастику, спорт, навчання, одержали запрошення в гості, на шкільні вечори й клубні спектаклі. Якийсь шибеник Валерка довго кружляв біля них на велосипеді й заявляв, що він поборе свого суперника Калабашника. Кілька власників собак приєдналися до процесії, але змушені були відстати через страшенний гамір і збудження, своїх вихованців. А один малюк довго плутався під ногами Електроника, намагаючись вимовити незвичайну для нього, майже нескінченну фразу: "Я став дис-цип-лі-но-ва-ним..."

Ніхто не розумів, що шукають знаменитості на спортивних майданчиках, чого Електроник так уважно вдивляється в обличчя саме дівчаток, майже гіпнотизуючи деяких з них. Усі вирішили, що це нова, таємнича гра. Ніхто не знав, що вони шукають і не можуть знайти дівчинку з очима, які не сміються, ту саму, котрої поки що не знайшов Рессі.

Елек відповів на всі запитання і заклики своїх кореспондентів, проте йому не давав спокою найперший лист. Дівчатка, на яких звертав увагу Електроник, усміхалися, реготали, щось кричали, махали у відповідь, і не було серед них людини з очима, які не сміються. Елек став уже

сумніватися: може, така дівчинка й не існує?.. Та підпис під листом був справжній, бракувало тільки зворотної адреси. Нехай людина без усмішки — одна в усьому світі, одна серед всього людства, однаково вона потребує допомоги. Електроник твердо знав, що не припинить пошуків.

Елек і Сергій обійшли добрий десяток майданчиків, кілька стадіонів. У всіх дівчаток були жваві, ясні, усмішливі очі. Вони вирішили вже повернутися до школи, де на них чекав Таратар, але тут їхню увагу привернула дорожня пригода.

Біля скверу на узбіччі лежав перевернутий мотоцикл з коляскою. Кермо було химерно зігнуте. Зібрався невеликий гурт цікавих. Приїхали машина "швидкої допомоги" й міліцейський наряд. З'ясувалося, що мотоцикліст, раптово вилетівши із-за повороту, наскочив на школярку й, різко вивернувши кермо, врізався у стовбур дерева. Так стверджували кілька чоловік. Проте незвичайність історії полягала в тому, що ні потерпілої, ні винуватця аварії на місці не виявилося. Свідки були спантеличені, нічого до ладу пояснити не могли.

— Ось він! — сказав, придивившись, Електроник і показав на могутню стару тополю.

Серед яскравої зелені, метрів за п'ять від землі, в розвилині двох стовбурів застряло щось схоже на безформний лантух.

Два міліціонери попрямували до тополі.

Та Елек уже вилазив по товстому шершавому стовбуру, чіпляючись за гілки. Він вивільнив мотоцикліста в білому шоломі із пастки й без великих зусиль посадив на товсту гілляку, прихиливши спиною до стовбура. Мотоцикліст стогнав із заплющеними очима, мляво бурмотів: "Не хо-чу..."

— Що з ним? — крикнув лікар "швидкої".

— Він спить, — сказав Елек.

Міліціонери перезирнулися — мовляв, діло ясне: тільки нетверезий міг після такого акробатичного стрибка заснути на дереві.

— Скажи йому: хай спускається! — крикнув один з міліціонерів.

— Він не може, — пояснив згори Електроник.

Міліціонери тихо перемовлялися, явно не кваплючись лізти на дерево, щоб установити особу порушника. "Швидка" підрулила під тополю, і лікар із санітаром вилізли на дах машини.

— Елеку, ми в школу запізнюємося! — крикнув з натовпу Сергій.

Хлопчик на дереві обхопив вільною рукою мотоцикліста під пахви, обережно передав його в руки медиків, сплигнув на землю. Хлопця у шоломі поклали на носилки. Тільки зараз він став приходити до пам'яті.

— Де потерпіла? — запитав міліціонер.

— Яка потерпіла? — кволим голосом промовив той, хто лежав на ношах.

— Ну, дівчинка... Школярка...

Мотоцикліст трохи підвів голову, пригадуючи, що з ним трапилося, й уривисто забурмотів:

— Це вона... на мене... налетіла... й збила! Він випростався на носилках.

— Де вона?

Хлопець лише скривився у відповідь. Всіх здивували слова мотоцикліста.

— Де дівчинка? — спитав міліціонер.

— Я бачив! — заявив дідок з батоном у сіточці. — Вона побігла!.. Точно... Он туди. — Він показав на алею. — Дуже швидко побігла.

Раптовий здогад осяяв Електроника.

— Як вона була вдягнена? — запитав він старого.

— В усьому синьому, — жваво відгукнувся той. — У спортивному, чи що...

— Це вона, — прошепотів Елек Сергію і покликав пса, на якого в сум'ятті ніхто не звертав уваги. — Рессі, до мене! — Той був уже поряд. — Слід, Рессі!

Пес покружляв навколо дерева і, взявши слід, помчав по скверу.

А хлопчаки зникли з натовпу.

Останній в цьому році урок Таратара виявився для восьмого "Б" найважчим.

Треба було вирішити важливе питання: ким бути далі? Програмістами чи монтажниками?

З дев'ятого класу учні математичної школи ділилися, як відомо, на дві різні, хоч і споріднені спеціальності. Програмісти носили білі халати й

управляли "мозком" і "душею" електронно-обчислювальних машин: вони вчилися розробляти і вводити в машини різноманітні програми. Монтажники в синіх халатах мали справу, як вони казали, "із залізячками", а насправді намагались розібратися в дуже складних і тонких схемах мікроелектроніки. Природно, що кожний сумлінний програміст міг сам знайти поломку в машині, а монтажник — подати програму складної задачі. Однак у спеціалізації був свій сенс: після школи перед кожним були тисячі шляхів, а він уже зумів випробувати себе на одному з них.

Спочатку восьмий "Б" одностайно висловив бажання піти в програмісти. А як же інакше! Хто відкрив Електроника? Хто виховав його? Хто з нього зробив майже людину?.. Тільки вони — вигадники, теоретики нових винаходів.

Таратар дивився на своїх восьмикласників і радів. За роки навчання всі вони буквально в нього на очах перетворилися з безпомічних дітей на самостійних громадян. Може, навіть занадто самостійних... Він добре пам'ятав рубежі, які вони пережили: як вони виходили на нетвердих ногах до дошки й писали крейдою загадкові для них знаки й символи; як, фиркаючи й підстрибуючи, сходилися в поєдинку на перервах, несучи перед собою невидимі спис і щит; як ораторствували, гордо відкинувши розкудлані голови й випнувши рухливі борлаки на довгих шиях, запекло сперечалися один з одним, приберігаючи як найвагоміший аргумент — важелезний портфель. За кілька років, проведених у школі, його учні пережили майже всю свідому історію людства, й деякі нудні епохи пресувались іноді в лічені години, а найзахопливіші розтягувалися на місяці й роки. Тепер вони — восьмикласники. Пречудова стадія людського віку для усвідомлення свого місця у світі!

— Так не годиться! — бадьоро промовив Таратар, і клас здивовано втупився в нього. — Хіба тут усі теоретики? — трохи глузливо вів далі вчитель математики. — Адже хто-небудь та захоче трудитися не лише головою, а й руками!

Вони, його вихованці, дивилися на вчителя з насмішкуватими бісиками в очах. Невже він сумнівається в їхніх здібностях?

— А що? — запитав хтось, і запитання прозвучало як виклик.

Таратар прийняв виклик, окуляри його войовничо блиснули.

— Нічого. Зараз перевіримо, чи всі здатні поставити машині точне запитання. Електронику, приготуйся відповідати на запитання. Отже, Корольков.

Класний Професор був, звичайно, напоготові.

— Елеку, скажи, чи будуть створені машини, які перевершать всі здібності людини?

— Якщо людина виявиться менш здібною, ніж машина, — спокійно сказав Елек, — то це буде поразкою людини. Машина в даному уявному випадку невинувата.

— Один нуль на користь Електроника, — резюмував учитель. — Розвинемо тезу Електроника. Слово має Віктор Смирнов.

Віктор неквапливо підвівся з місця, оглянув уважно Електроника, ніби вишукуючи в ньому вразливе місце.

— Чи перевершить робот людину в навчанні? — запитав він.

— Це може статися, — відповів Елек, — якщо людина сама перестане вчитися. Машині, між іншим, навчатися важче, ніж людині... — додав він.

— Кукушкіна... — провадив далі вчитель. Кукушкіна безтурботно труснула тугими, рухливими, наче батіг наїзника, кісками.

— А що, коли відмовитися зовсім від машин? — випалила вона й завмерла з відкритим ротом.

Клас глухо загомонів. Електроник похитав головою, підніс руку.

— Це неможливо, Кукушкіна, — незворушно констатував він. — Історію, як відомо, не повернеш назад.

— Кукушкіну з поля! — вигукнув басом Гусєв, стукнувши кулаком-динькою по парті. — Вивести з гри!

Напевне, почалася б звична для класу сцена словесної баталії. Але підвівся з місця Сергій Сироїжкін, голосно заявив:

— Запишіть мене в монтажники, Миколо Семеновичу!

— Тебе? — здивовано перепитав Таратар.

— Так, мене.

— Добре, Сергію

"Сергій... у монтажники... чому?" — Над партами зависло питання.

Чому? Сергій не став пояснювати, що він побачив у ту мить дивовижне місто — підводне чи космічне, місто з цехами безшумних автоматів, місто з привабливими світлими вулицями, що біжать удалину. Що добували в тому місті — океанічну руду, виняткової чистоти кристали чи нову енергію, — хлопчик не знав, але передчував, що це місто його майбутнього; він ясно розпізнав силуети його жителів, які промайнули серед підводних будов. Лише кілька секунд прожив він у фантастичному місті й повірив у нього.

Чому? Вголос він відповів на запитання так:

— Хочу бути, як і Елек, робітником. Я читав у книжках, що "робот" означає — "робітник". Це насправді так. Хіба Елек не роботяга?

Він з усмішкою глянув на друга, сів на місце. І всі в душі погодилися із Сергієм.

Услід за Сироїжкіним попросився в робітники Макар Гусєв. І ще десять восьмикласників записалися в монтажники.

— З Елеком не пропадемо! — радісно оголосив Макар, відчуваючи себе повноправним представником нової бригади.

Таратар поздоровив восьмикласників з переходом до дев'ятого класу.

— А ви, Миколо Семеновичу, в який підете восени? — запитав хтось.

— У п'ятдесят дев'ятий, — відповів учитель і, побачивши усмішки на деяких обличчях, підтвердив: — Доживете до мого віку й теж станете п'ятдесяти-дев'ятикласниками. А потім шістдесяти... Отак-то!

Елек зайшов до Сергійової кімнати. Він мигцем глянув на захаращений листами стіл і попрямував до балкона. Рессі ледь чутно, але наполегливо викликав його.

З висоти восьмого поверху Електроник побачив те, чого він давно чекав. На зеленому моріжку завмер на задніх лапах великий чорний пес, а навколо нього кружляла, підтанцьовуючи, дівчинка в синьому спортивному костюмі.

Рессі привітав господаря коротким, дуже виразним гавкотом.

Дівчинка підвела голову.

— Елеку, ти?

— Я!

— Іди, ми чекаємо.

Він кинувся східцями вниз, намагаючись обчислити, що означають для його майбутнього ці прості й такі дивні слова.

НА СТАРТ!

Електроник одразу зрозумів, що це вона — дівчинка з очима, які не сміються. Погляд темних очей був уважний. Здавалося, дівчинка бачить кожного наскрізь.

Він простягнув руку:

— Здрастуй! — І відрекомендувався: — Електроник, а простіше — Ел.

Долоня її була холодна, потиск міцний.

— Здрастуй, — відповіла дівчинка й назвала себе: — Електроничка, Еля.

На якусь мить він розгубився, зніяковів. "Еля?.. Електроничка?.." Він роздивився дівчинку.

Обличчя привабливе, смугляве. Коротка, майже хлопчача стрижка, каштанове волосся. Спортивна фігура. Руки й ноги в постійному русі,

немов спортсменка розминається на місці. Словом, дівчинка як дівчинка. Тільки от її очі — вони скидалися на суворий, незворушливий об'єктив кінокамери...

— Отже, ти... Електроничка? — повторив Елек, моделюючи подумки десятки можливих біографій нової знайомої.

— Навіщо марнувати час, Еле? — буденним тоном сказала спортсменка, наче вони були знайомі сто років. Нахилившись уперед, відвівши руку назад, вона несподівано скомандувала: — На старт! Ти готовий? Раз... два... три! Марш!

На слові "марш" дівчинка зірвалася з місця, різко стартувала. Електроник кинувся за нею. Вони враз перетнули подвір'я і вибігли на вулицю.

— Ти куди? — гукнув Ел. — Давай поговоримо!

— Поговоримо дорогою, — кинула через плече його нова знайома. зо

— Рессі, додому! — звелів Елек тер'єру, який м'якими стрибками мчав за ними. — Передай Сергієві, що я повернуся до вечері.

Електроничка бігла швидко, як завзятий спортсмен; супутник ні на крок не відставав від неї, уважно стежачи за вулицею, транспортом, пішоходами. На перехресті Електроничка, не збавляючи темпу, ринулась на червоне світло. Вона проскочила перед самим носом малолітражки. Зустрічні автомобілі різко загальмували, пропускаючи зухвалих порушників.

— Так не можна! — випалив у спину дівчиську Електроник. — На червоне треба зупинитися.

— Я не хочу, — відповіла на ходу Електроничка.

Тільки зараз Елек упевнився, що мотоцикліст був ні в чому не винуватий, налетівши на школярку, яка вискочила з кущів. На другому перехресті Елечка одним стрибком подолала вулицю з рухомим транспортом, і Елек змушений був податися за нею.

— Ти що, не сповна розуму?! — крикнув він, наздоганяючи. — Адже є правила вуличного руху...

— Не знаю ніяких правил, — спокійно промовила супутниця, не зменшуючи швидкості бігу. — Вперед!

— Зрозумій, це такі самі машини, як і ми, — переконував на ходу Електроник. — Без правил може скоїтися аварія.

— А хто вигадав правила?

— Людина, — сказав Елек.

Електроничка так раптово зупинилася перед червоним світлом, що хлопчик трохи не налетів на неї.

— Говори правила, — зажадала Елечка. А коли загорілося зелене, вмить зреагувала: — На старт! Марш!..

Врешті-решт вони знайшли спосіб, як пересуватися у складному потоці міського руху без зупинок і не переривати розмови: прилаштувалися у "хвіст" колони автобусів, які в супроводі міліцейського патруля везли піонерів за місто. Світлофори давали автоколоні зелену вулицю, і це допомогло Елекові швидко й наочно пояснити новій знайомій правила руху, хоч самі вони й порушували їх. А втім, популярний нині біг підтюпцем у складному потоці міського транспорту не привертав особливої уваги перехожих.

— "Обережно, діти!" — прочитала Еля напис на задній шибці автобуса й запитала: — Чому цим дітям вони дають зелене світло, а нам — червоне?

— Хто вони?

— Світлофори.

Довелося пояснювати відмінність між рухом окремого пішохода й колони дітей, розповідати, як працюють світлофори, як управляють автоматами люди в міліцейській формі...

— А діти всі живі? — цікавилася Електроничка

— Живі, — сказав Елек.

— І автобуси теж живі? — правило теревені дівчисько.

— Певною мірою — так...

— А ми з тобою?

— І ми...

— А чому певною мірою?

— Потім довідаєшся! — буркнув Елек.

Нелегко відволікатися на складні розмірковування, коли схеми зайняті проблемою безпеки руху. Елечка раз у раз намагалась обійти автоколону й вирватися вперед, вона почувала себе незручно в міській тисняві з її обмеженими швидкостями, але дотримувалася правил.

На заміському шосе спортсмени розвинули велику швидкість, обганяючи одну за одною найшвидкісні машини, не підозрюючи, які емоції викликають вони у водіїв. Кам'яне місто тануло вдалині; зелено-блакитний простір летів назустріч; роботам здавалося, що їм сниться щасливий, легкий і швидкоплинний сон.

Проте й уві сні з розплющеними очима вони виявляли звичну розважливість. Елек визначив поглядом, що руки й ноги його супутниці рухаються ритмічно й правильно — як у спринтера на стометровій дистанції, тільки значно частіше. Мабуть, для випадкового спостерігача бігуни були лише чемпіонами, які блискавично промайнули перед очима, щоб установити нові рекорди

— Давно тренуєшся? — запитав Елек, настроюючись на ділову розмову.

— Кілька днів. — Елечка рвучко обернулась, відгадавши хід його думок. — Не хвилюйся. Я із спортивним ухилом.

— Від Громова, чи що, втекла? — пожартував робот.

— Помилки минулого виключені, — миттю зреагувала спортсменка. — Хіба я — ти?

Навіть при шаленій швидкості вона спробувала на ходу суто по-дівчачому стенути плечима й трохи збилася з ритму, але відразу ж виправилась і вихопилася вперед.

— Ти — це не я, — погодився Елек і спитав найголовніше: — Тобі відома твоя мета?

— Я так само, як і ти, вивчатиму людину. — Вона повернула голову, уважно глянула в Елекові очі. — Це і є моя мета.

— Обережно, Елю! — застеріг Елек, помітивши, що навпроти мчить важкий грузовик.

— Бачу, — озвалася дівчинка, закарбувавши у своїй свідомості розширені очі водія грузовика. — Я все бачу, відчуваю, але не все знаю...

Сумний тон її голосу не пасував до рішучих рухів. Електроник добре розумів супутницю.

— Не знаєш, з чого почати? — запитав він.

— Не знаю. — Еля зітхнула. — Ти мені допоможеш?

— Спробую, — відповів він і гукнув: — Гей, куди ти?

Одержавши ствердну відповідь, дівчинка-робот увімкнула граничну швидкість. Електроник не захотів від неї відставати. Ніщо не перешкоджало рухові найпрудкіших у світі бігунів. Вони здавалися самі собі дужими, спритними, невловимими. Вони не підозрівали, що за ними стежать десятки уважних очей і приладів.

Ще в місті комп'ютер автоінспекції за швидкістю бігу визначив, що так рухатися можуть тільки роботи. Зіставивши моментальні фотознімки змазаних силуетів, комп'ютер дав обриси двох фігур підлітків. І от від поста до поста на заміському шосе полетіло по радіо: "Увага, рухаються роботи... Подбати про безпеку людей і роботів! Швидкість понад триста кілометрів на годину..." Хтось із міліціонерів згадав героя телефільму на ймення Злектроник, назвав у рапорті по рації роботів Елеками, і його колеги охоче підхопили жартівливе прізвисько порушників. "Увага, Елеки!" — лунало тепер в ефірі. І це попередження було дуже близьке до істини.

Кожний постовий розумів, що при такій швидкості роботів немає змоги ні наздогнати, ні зупинити їх, ні тим більше поговорити з ними. І

кожний по можливості звільняв від зайвого транспорту свою ділянку шляху, вмикаючи на в'їздах червоні сигнали. Бігуни збивали з пантелику навіть досвідчених інспекторів. Думка про штраф за перевищення швидкості виникла в декого з них суто автоматично, але не було у правилах такого заборонного для роботів параграфа. А Елеків — фіть! — і сліду нема! Шукай вітру в полі.

Давно закінчилися густі ліси з галявами, яри й круглі гайки на схилах, стрімкі спуски й підйоми. Дорога була рівною, простилалися до обрію зелені поля. На покажчиках миготіли незнайомі для Електроника назви населених пунктів, поки він не впізнав одну з них: "Білозерськ — 300 км".

— Ого, — сказав ледь чутно Електроник, — з такими темпами за годину ми будемо біля моря.

— Хочу до моря. — Елечка його почула. — Що таке море?

Електроникові подобалося розмовляти на граничній швидкості. Вони нітрохи не втомились і могли бігти далі безконечно довго, могли добігти аж до моря, і це було спокусливо, тим більше, що й сам Елек ніколи не бачив справжнього моря. Але треба було повертатися.

— Пора, — сказав Елек.

— Навіщо? — озвалася вона. Він глянув на неї, нагадав:

— Ти хотіла починати...

І дівчинка моментально повернула назад. На зворотному шляху він розповідав їй про море, про сушу, про атмосферу. І про людину.

— Тобі добре, — сказала Еля. — У тебе є друг.

— Ти про Сергія? — запитав Ел.

— Так. А в мене немає ніякого Сироїжкіна.

Ел на мить задумався.

— Подружися з будь-якою дівчинкою.

— З будь-якою? З якою? — Еля згадала дівчат, з котрими грала на спортмайданчику. — Я не знаю, як її вибрати, — пояснила вона. — Всі вони хороші.

— Знаєш, — сказав він рішуче. — Бери всіх. Бери від кожної найкраще. І синтезуй.

— Спасибі, — подякувала вона й, вийнявши з кишені дзеркальце, заглянула в нього, поправила зачіску

Елека розсмішив цей жест: ну й дівча, навіть на дистанції не забуває про зовнішність!

Він усміхнувся.

А Елечкині очі, як і раніше, були серйозні.

Спортсмени бігли до міста, й по радіозв'язку летіла команда: "Увага! Елеки повертаються!.."

Вони застали всю компанію на шкільному спортмайданчику.

Рессі підстеріг бігунів на вулиці й привів до місця збору. Елечка відразу впізнала знаменитих восьмикласників, які допомогли Електроникові розв'язати його надзадачу: стати тим, ким він тепер був.

Елечкині очі вмить закарбували збудженого кирпатого Сироїжкіна, очкастого Професора, незграбного Гусєва з м'ячем, незворушного Віктора Смирнова, стрункy Майю. На Майю спортсменка глянула двічі. Майка це зразу помітила, делікатно пирхнула. Вона не знала, що чуткий слух незнайомки вловив її "пирх".

— Знайомтеся, — сказав Елек приятелям. — Це Електроничка.

На неї кидали здивовані погляди — та й годі. Ніхто не простягнув руку.

— Ми давно чекаємо тебе, Еле! — нетерпляче заявив Сергій. — Де ти був?

Елечці видався його тон погрозливим, і вона мимовільно ступила вперед, загородила собою товариша

— Це мій друг, — повідомив Елек. — Звати її Еля. У неї дуже важлива мета.

— Привіт! — кивнув Сергій і взяв під лікоть Електроника. — Ти повинен мені допомогти.

Усі інші повторили:

— Привіт...

— Привіт, Елко! — вигукнув голосніше за всіх Макар Гусєв. — Ти з якої школи?

— Я?.. Я не із школи, — відповіла спокійно Електроничка. — Я — нова модель...

Хтось за спиною Елі реготнув. А Професор демонстративно смикнув плечем:

— Навколо самі моделі. І всі — Елеки.

— А чому в Електроника не може бути нового друга? — голосно запитала Майя Свєтлова.

Вона простягнула Електроничці руку, посадила на лавку поряд із собою.

— Чому не може? Може! — погодився Сергій і підвів Електроника до баскетбольного майданчика. — Ми тебе чекали півдня.

Поки Елек розважався швидкісним бігом, восьмий "Б" прийняв рішення їхати в табір праці й відпочинку, якому присвоєно нову назву — "Електроник". А раз їдеш в "Електроник", то не пасуй, придумай заздалегідь собі справу

— Дивись! — сказав Сергій Елекові.

На асфальті через весь майданчик було накреслено крейдою квадрат — схему якогось великого міста. Плетиво вулиць, квартали будинків, порожнечі майданів, в'їзди й виїзди з квадрата — в усьому цьому складному кресленні, немовби побаченому з борту літака, погляд Електроника зразу вловив знайому схему мікроскопічного модуля — комірки електронної машини.

— Годиться для супермашини? — запитав Сироїжкін, оглядаючись на приятелів.

Майбутнього монтажника так і розпирало почуття гордості.

— У принципі годиться, — сказав Електроник, оцінюючи модуль. — Але чим менше елементів, тим краще. Комбінація з одного елемента скільки дає варіантів? — запитав Елек автора майбутнього модуля.

— Один, — озвався автор.

— А з п'яти?

Сергій знизав плечима

— Сто двадцять, — порахував Корольков

— А з дванадцяти?

Цього не знав навіть Професор.

Відповіла з місця Електроничка, й усіх вразила цифра, яку вона назвала: 479 001 600. Майже півмільярда! Лише з дванадцяти різних ліній, кружечків, точок! А в квадраті Сироїжкіна їх десятки...

— Навіщо все ускладнювати? — поцікавився Елек, прикинувши про себе величезний обсяг майбутньої роботи.

Діти всі разом загомоніли, і чутке вухо Електроника вловило в суцільному гаморі голос кожного з присутніх. Кожного розпирало бажання зробити нове відкриття

— Виходить, я застарів, — зауважив уголос Елек. — Вам потрібен супер, на який підуть роки й роки праці.

— Що ти! — загукали монтажники — Цей супер тільки для тебе, для чорнових обчислень.

Поки хлопчаки приставали до Ела, дівчатка подружилися.

Поряд якась першокласниця малювала смішні фігурки людей під усім відому пісеньку: "Крапка, крапка, заковичка — от і є кривенька пичка..." Майя і Еля перезирнулись і заходилися заповнювати крейдою порожні місця у кресленні Сироїжкіна.

— Скільки вийде людинок з цієї скакалки? — зали тала Майка.

— Чверть мільярда, — озвалася Елечка. — Найрізноманітніших...

Майка розсміялася: яких тільки потвор не зобразила її нова подруга! Круглі, квадратні, багатоокі, руконогі — здавалося, всі описані у фантастиці інопланетяни були зібрані із звичайних крапок, паличок та одного огірочка.

— Що ви робите? — спитав Сироїжкін, підбігаючи. — Що за пики? Навмисне, так?!

— Це комбінації з твоїх елементів, — пояснила Майка.

— Людинки, — підхопила Електроничка. Обличчя винахідника на мить стало нелюдським.

— Вони зіпсували мій супер, — пробурмотів він розгублено.

— Ось вона — супер! — Елек показав на Електроничку. — Справжній супер.

— На рідких кристалах, — підтвердила дівчинка-спортсменка. — Надпровідність при наднизьких температурах.

І вона простягнула руку Сергієві.

Той машинально потиснув простягнену долоню.

— Ну й крижинка! — пробурмотів він.

Інші теж потиснули долоню і подивувалися, що вона така холодна.

— Сам ти крижинка, — відказала Майка. — У здоровому тілі здоровий дух!

— А що таке "задавака"? — спитала Еля.

Вовка Корольков зніяковів і втупився в порожні шкільні вікна. Майка підскочила до нього.

— Це ти сказав "задавака"?

— Я не сказав, я подумав, — зізнався Професор.

— Ти хотів образити мою подругу? Чи мене?..

— А що таке "зануда"? — спокійно запитала Електроничка.

Цього разу почервонів Сироїжкін.

— Вона що — вгадує думки? — пошепки звернувся він до Елека.

— Можливо, вгадує, — підтвердив Електроник. — У неї феноменальна чутливість.

Сироїжкін недовірливо подивився на Елечку.

— Вгадай, модель, що я зараз подумаю.

— Іди додому така... сяка... розтелепа, — прочитала дівчинка по ледь помітних рухах його губ. — Що таке "розтелепа"?

Светлова обурилася.

— Це вже занадто, Сироїжкін! — спалахнула вона. — Негайно вибачись!

— Вибач, — сказав Сергій новій знайомій Електроника. — Я не зумисне. Просто так...

— Небезпечна особа! — зауважив напівголосно Смирнов Професорові.

— Звичайна телепатка, — констатував Професор.

Чомусь більше ніхто з хлопчаків не просив Елю вгадати його думки. Лише Макар Гусєв, у якого в голові панувала канікулярна порожнеча, від душі загилив ногою по м'ячу, вигукнув:

— Здорово, Елко! А чи не поганяти нам, братці, в футбол?

— На старт! — спокійно й твердо відповіла йому Електроничка.

І так подивилася на Макара, що він надовго запам'ятав похмуро-правдивий погляд її великих темних очей.

Ніколи ще не зазнавав Макар стільки принижень від звичайного футбольного м'яча.

Сам винуватий: зголосився захищати ворота.

На вигляд усе як завжди: п'ятеро підлітків ганяли на майданчику м'яч, передавали його один одному й били в одні ворота. Не кожний спостерігач відрізнив би серед гравців дівча з короткою стрижкою. Та коли м'яч потрапляв саме до Елі, Макар внутрішньо напружувався.

Перший Елин гол він не помітив. Просто не побачив м'яча й вирішив, що той від сильного удару перелетів через металеві грати, які відгороджують майданчик від двору.

— Принеси, Рессі! — попросив Макар.

І тут усі засміялися, а Рессі промовисто гавкнув. Макар оглянувся: гол!

Коли м'ячем заволоділа ця новенька, на голкіпера обрушилася серія могутніх ударів. Воротар раз у раз кидався на м'яч і, виймаючи його із сітки, не розумів, як він там опинився.

— Гол! Гол! Гол! — кричала Майя, і їй вторував гучним гавкотом пес.

Теоретично Макар знав, що можна взяти будь-який м'яч. Але не встигав зметикувати, куди кидатися: він тільки чув свист і недоладно метався у воротах. А коли м'яч, посланий знову Елечкою, злегка черкнув його по чуприні, Макар відчув, як у голові ніби задзвеніло.

— Пенальті кожний заб'є! — кинув він, роздосадуваний невдачею. — Ставай!

Елечка стала на ворота.

— Зараз узнаєш наших! — похвалився Макар.

Він відміряв кроками одинадцять метрів, розбігся і вдарив по м'ячу.

М'яч опинився в руках у воротаря.

— Так йому! — зраділа Майка. — Давай, Елечко!

Тут Макар з такою силою ударив по м'ячу, що трохи не розбив новісіньку кросовку. Але воротар у неймовірному стрибку вибила м'яч з верхнього кута воріт. Гравці на майданчику, вкрай розпалившись, заходилися гатити по воротах з будь-якої відстані. Воротар щоразу була в потрібному місці, м'яч наче прилипав до її рук. А коли Елечці набридла дріб'язкова метушня на полі, вона пробила від воріт вільний. М'яч шугонув угору й зник з очей.

За знаком воротаря Рессі стартував із майданчика й повернув м'яч звідкись із-за хмар. Макар так і лишився стояти із задертою головою. Слава капітана збірної з футболу розвіялась у весняному небі.

Всі радісно плескали новеньку по плечу, а вона навіть не усміхнулася.

Майя відкликала вбік Електроничку.

— Слухай, ти робот? — сказала вона майже ствердно.

— Так, я робот.

— Я відразу здогадалася, — усміхнулась Майка. — А вони анітрішечки не повірили.

— Чому не повірили? — запитала Еля.

— Розумієш, — Майя нахилилася до її вуха, —хлопчаки так влаштовані. Вони вірять тільки собі й у всяку різну нісенітницю. Ми їм ще покажемо!

— Хто ми? — уточнила Електроничка.

— Ми, дівчатка! — Майя уважно подивилась у вічі нової подруги. — Їдьмо з нами до табору! Ти згодна?

— Ми, дівчатка, — повторила Еля і відповіла подрузі пильним поглядом: — Згодна.

Вони обмінялися ритуальними знаками: торкнулися вказівним пальцем губ, підстрибнули на місці, похитали головами. Щось дуже важливе віднині зв'язувало їх!

— Ми зуміємо постояти за себе! — рішуче промовила Майя.

— Постояти за себе? — луною озвалася Елечка. — Значить, ти постоїш за мене?

— Так, — кивнула Майя. — А ти — за мене!

— Ми, дівчатка?..

— Ми, дівчатка!

Електроничка давно зрозуміла, що Майя дуже правдива й сміливa, скривдити подругу не дасть. "Мабуть, мені пощастило, що я вчитимуся в дівчаток", — вирішила вона.

А Майя згадала, як колись вона жартома попросила професора Громова подарувати дівчаткам Електроничку. І от, будь ласка; Елечка поруч з нею. Така сильна, така незвичайна. Майка ладна була сама забити гол Макарові, та поки що вона цього не вміла.

Подруги переглянулись і тихими голосами підхопили мелодію, що випурхнула з відчиненого вікна, закружляли по зеленій траві.

— Їдьте, їдьте до табору! Я — за! Я вже дав згоду! — запально говорив професор Громов Електроникові й Електроничці. — Там ви будете серед своїх.

— І я розв'яжу свою задачу? — запитала Еля.

— Там скільки завгодно дівчаток і хлопчиків. Хлопчиків ми знаємо — вони на все здатні. Правда, Елеку? — Громов усміхнувся, пригадуючи минуле. — А от дівчатка... Сподіваюсь, Електроничко, ти заприятелюєш з ними.

— Ми, дівчатка, покажемо себе! — рішуче заявила Еля і піднесла над головою міцно стиснутий кулачок, демонструючи їхню з Майєю клятву.

"Найдивовижніше в таємницях те, що вони існують", — промовив сам до себе Електроник слова англійського письменника Честертона. Поглянувши на рішучу позу дівчинки, він тихо запитав Громова:

— Чому вона не вміє сміятися?

— Ти знаєш, сміх не народжується сам по собі, — задумливо сказав професор. — Я радий, що ти звернув на це увагу. Значить, ти їй допоможеш.

— Допоможу.

Чуткий слух Елі вловив цей діалог. Вона стенула плечима.

— А людина повинна обов'язково усміхатися? — І вона крадькома глянула на себе в дзеркало.

— Час від часу, — відповів, усміхаючись, Професор.

— Коли смішно, — додав Елек. Елечка труснула головою, підскочила на місці.

— На старт! — гукнула вона. — Вперед, за сміхом! Громов вискочив на середину кімнати, замахав несамовито руками:

— Тихо! Всім залишатися на місцях! Та Елечка й не збиралася нікуди бігти.

— Я пожартувала, — сказала вона.

Ні тіні усмішки не майнуло на її обличчі.

— Годі жартів! — Громов опустився в крісло. — Мені набридло бути батьком роботів-утікачів! А втім, — похопився він, — жартуйте скільки завгодно. Тільки без особливого ризику...

Він оглянув своїх непосидливих, розумних дітей. Завтра в них новий день, нові випробування. Пора програти всі можливі ситуації... Такий видатний, такий авторитетний в науковому світі ерголог, як Громов, уявляв собі в загальних рисах майбутнє Електронички. "Ергон", як відомо, означає по-грецькому "робота", а "ерголог" по-сучасному — роботопсихолог.

— Отже, — почав ерголог роботів-утікачів, — ваша мета має бути вам абсолютно ясна...

— Я іноді прибігатиму за порадою, — сказала на прощання професорові Елечка.

Найнещасніший працівник табору в перші його дні — черговий. Ні, не галаслива метушня, не несподівані питання, не безмежний дитячий ентузіазм лягають важким тягарем на плечі чергового. Синці й подряпини, переплутані речі, підгоріла каша, кольки в животах, колективний напад нічного сміху й потайні пекучі сльози під подушкою — все це звичайні дрібниці, легко переборні труднощі. Найстрашніше для чергового по табору — покинуті напризволяще самотні батьки.

— Табір "Електроник", — щохвилини відповідає по міському телефону черговий лікар. — Коля Синицин? Аякже, знаю Колю — здоровань, силач, футболіст

— ... !!!

— Ні, в нього не бліде обличчя. Ранкова температура 36 і 6.

— ... ???

— Ні, не треба приїжджати. Я передам йому від вас вітання.

Не встигла трубка торкнутися важеля, як проривається інша матуся.

— Жива, здорова, температура нормальна, — меланхолійно повідомляє лікар. — Ні, фрукти вони одержують у достатній кількості, повний набір вітамінів. А цукерок ми просимо не надсилати... Набуде ваги ваша дівчинка, не турбуйтесь, будь ласка...

Лікар неуважливо подивився, як котиться по безхмарному небу золота куля сонця. Вибігти б, користуючись тихою годиною, по крутобокій чаші небес, забити б вогненний пенальті в сітку зірок!..

Наступної хвилини лікар уже читає вголос меню.

— Сніданок... Обід... Підвечірок... Вечеря... Загалом виходить три тисячі двісті сім калорій на кожного!.. Що, мало?.. Ви коли-небудь, громадянко, бачили калорію? Так от, він їх уминає понад три тисячі! Причому без добавок. Цими калоріями слона можна розгодувати!..

Чого всі батьки так турбуються про калорії і температуру й жоден не запитає, яку книжку читали діти на ніч, скільки голів забив їхній син, які квіти поливала вранці дочка? Невже вони забули, як самі іноді ховалися в кущах від усіх дорослих, у тому числі й від докучливих родичів?

Але найзаповзятливіші матусі не обмежуються телефонними дзвінками; вони штурмують табірні ворота, намагаються пролізти з торбинками в дірку в паркані. Біля воріт дає довідки черговий лікар, а вздовж огорожі ковзає мовчазною тінню чорний кудлатий пес. Два зелених ока з мигтючими блискавками оберігають нейтралітет кордону.

Проте якась мама впізнала пса.

— Рессі, до мене! — Вона простягнула йому пакунок з ласощами, назвала загін і прізвище свого чада. — Вперед, Рессі!

На подив інших матерів, грізний пес безмовно скорився наказу.

— Це Рессі, — пояснила технічно грамотна мама. — Він служить людині й може бути звичайним псом.

Того вечора Рессі відніс немало пакунків і записок, поки його не застав за цим недозволеним заняттям Електроник.

— До чого ти докотився, Рессі, — сказав Ел пізніше, коли не було батьків. — Носиш цукерки, замість того щоб пізнавати таємниці світобудови...

Рессі кинув контрабанду й зайнявся світобудовою. Але слова чиєїсь мами про перетворення у звичайного пса ще довго переслідували його.

А лікар не витримав і почепив на воротах помітну здалека табличку: "Карантин".

Слово начебто й не страшне, але могутнє. Біля паркана зразу ж стало безлюдно.

— Карантин від чого? — запитав Ростислав Валеріанович, учитель фізкультури, виконуючий обов'язки начальника табору.

— Від усього, — пояснив коротко лікар.

— Я мушу знати, підписуючи наказ, — уточнив принципово Ростик. — Кір? Свинка? Коклюш?

— Від батьків! — не витримав лікар.

— Здорово ти це придумав! — усміхнувся Ростик і підмахнув наказ. — Після чаю — всі на тренування!

Лікар ще раз оглянув дітей. І не знайшов у них нічого, крім засмаги, здоров'я і пустотливої таємничості в очах.

— Здрастуйте, Карантине Карантиновичу, — привітав його якийсь насмішник із старшого загону.

— Почергуєш на кухні чи зробити укол? — запитав лікар, оглядаючи здорованя.

— Авжеж, укол... — радісно реагував здоровань.

— Іди забий гол! — усміхнувся лікар.

Елечка вислизнула з палати на світанку.

Її хвилювало таємниче народження ранку...

Сонце ще не встало, та Еля відчувала за далеким пагорбом горизонту його струмливі ласкаві промені. Трава й листя умилися росою, скидаючи темні барви ночі, наливаючись смарагдовим зеленим кольором. Дівчинка чула, як вовтузяться у гніздах птахи, як сопуть під ялинками їжаки, як хтось шкребеться під землею. Десятки живих сердець билися навколо, й кожне озивалося в Електроничці радістю нового життя. Та не було поки що сигналу співати, стрибати, бігати, літати —словом, не було ще загального пробудження природи.

Елечка мала надзвичайну чутливість. Вона аналізувала фотонний склад різних ділянок неба. Розшифровувала перші скрики птахів. Бачила наскрізь складні біомеханізми бджіл, мух, бабок, мурах та іншої дрібноти. Прогнозувала погоду на кожну найближчу годину. Проте всі ці гострі відчуття не складались у Елечки в загальну картину літнього ранку, й вона почувала себе розгубленою.

"В чому річ? — питала вона себе. — Я бачу, як дихає дерево, як росте трава, як рожевіє потроху висока хмара... Але я лише фіксую їхній стан, не розуміючи, чим ранок кращий за ніч. Я така ж бадьора, як і завжди, й вранішня свіжість для мене лише цифри температури, вологості й тиску. Що ж нового в новому ранку?"

Почуття розгубленості не минало.

"А може, я просто нежива?"

Від цієї думки її охопив електричний дрож. Еля більше не хотіла залишатися в самотині. Вона встромила два пальці в рот і хвацько, по-розбійницькому, свиснула.

Тієї ж миті розчинилися двері блакитного котеджу, й на веранду вибігла чудова Елечкина п'ятірка: Майя, Кукушкіна, Світлана, Оленка й Бублик.

— Ти кликала нас? — випалили дівчатка, протираючи спросоння очі.

— На старт! — скомандувала Елечка, й дівчатка зіскочили з веранди, стали поруч з ватажком. — Бігом марш!

І от вони біжать за Елечкою по мокрій галявині, продираються крізь ліщину, що обдає водяними градинами, мчать по росистій м'якій луці. Видираються по косогору й стикаються віч-на-віч з вогненним ядром сонця.

Затихли зойки, захоплені вигуки й вереск. Дівчатка несміливо взялися за руки, закружляли на зеленому пагорку. Здалека вони видавалися рожевими птахами, готовими от-от злетіти. Звідси, з вершини пагорба, Елечка бачила зовсім інший, ніж раніше, світ. Світ барвистий, яскравий, що мінявся у сонячних променях. І вона разом з подругами була частиною безмежної розмаїтої природи.

— Ми, дівчатка, — неголосно сказала Еля.

Й інші повторили за нею магічні слова, присіли навпочіпки кружком, зашепотіли щось, низько схиливши патлаті мокрі голови.

Якби хлопчаки почули, що бурмочуть дівчатка, вони б дуже здивувалися таким дивним словам:

— Я ніколи не закохаюся в Сергія Сироїжкіна, — пошепки почала Електроничка.

І подруги, завмираючи від страху, незбагненного хвилювання і всієї таємничості ритуалу, тихенько дружно підхопили:

— Ні-ко-ли!

— Я ніколи не закохаюся в Макара Гусєва.

— Ні-ко-ли!

— Я ніколи не закохаюсь у Вітьку Смирнова.

— Ні-ко-ли!

— Я ніколи не закохаюсь у Професора... тобто Вовку Королькова.

— Ні-ко-ли!

— Я ніколи не закохаюсь у Чижикова-Рижикова.

— Ні Чижикова! Ні Рижикова! Ні-ко-ли!

Якби хлопчаки дізналися, що сама верховода дівчачої компанії не розуміє до кінця значення тих слів, які вона промовляє, не знає, як бережно поводяться люди з важливими в житті поняттями, — коротше, не розуміє, що говорить, хлопчаки не образилися б на неї.

Але тут, на галявині, зібралися не просто балакухи, тут була бойова спортивна команда. Капітаном її одностайно обрали Електроничку. Коли це сталося, Елечка на секунду задумалась, запитала:

— А чому саме я?

Їй відповіли:

— Ти найспортивніша...

— Ти — Елечка...

— ...Знаєш усі правила.

— І навчиш нас...

Усе це допомогло Елечці розв'язати складну задачу — як їй бути: командувати чи не командувати людьми?

— Я згодна, — сказала вона. — Але я, як і досі, вчитимусь у вас.

І тоді Майка, яка висунула Електроничку в капітани, висловила абсолютно незрозумілу для подруги, не передбачену договором формулу:

— Я ніколи не закохаюся в Електроника!

Команда розгубилася, потім опам'яталась, уп'ялила очі в капітана.

Електроничка підвелась, і всі побачили в ній справжнього капітана.

— Ні-ко-ли! — викарбувала капітан дівчаток. І сформулювала своє рішення: — Хай хлопчаки закохуються скільки завгодно в нас, коли ми виграємо гру...

Якби хлопчаки чули все це...

Вони б зрозуміли, що дівчатка своїм звичаєм затіяли з ними гру. І гру, певна річ, не в абстрактні поняття, не в символи, навіть не в особисті переживання. А гру, в яку з дитинства закохане все людство, — у ВО-ЛЕЙ-БОЛ.

Ні для кого в таборі не було секретом, що дівчатка вирішили побити хлопчаків. Побити, звичайно, не в буквальному значенні слова. Всі розуміли, що йдеться про чесний поєдинок між п'ятіркою Електронички й п'ятіркою Електроника.

Істина була зовсім поряд — на спортивному майданчику. Досить було тільки подивитися, як тренуються тут дві славнозвісні команди на чолі із своїми капітанами — Електроником та Електроничкою...

Для гравців і болільників час між тихою годиною і вечерею найприємніший, найазартніший. Сонце, не таке спекотне, як удень, лагідно пригріває спортмістечко, оточене високими соснами. Спортсмени в нарядній формі, пританцьовуючи, вибігають на майданчики; здається, що вони зібралися на прогулянку; ніхто не думає, що за хвилину білі труси будуть у плямах від піску й товченої цегли. Свисток судді — і м'язи наливаються силою, все на волейбольному полі починає рухатися. Чути лише гучні виляски по м'ячу.

Найзапекліші поєдинки інших табірних команд схожі на класичний балет порівняно з розминкою команди Елека. Ось її склад: Електроник, Сироїжкін, Корольков, Гусєв, Смирнов і Чижиков-Рижиков. Біля цих тигрів — за своєю страхітливою силою, левів — за швидкістю і стрибучістю, леопардів — за граціозністю і підступністю завжди уповільнював крок Ростик. Кинувши допитливий погляд на вихованців, Ростик звичайно виголошував знамениту заповідь засновника олімпійського руху барона П'єра де Кубертена: "О спорт, ти — мир!"

Коло дівчаток фізкерівник табору промовляв іншу істину великого олімпійця: "Головне не перемога, а участь". Коли ж Електроничка била

по м'ячу, він на мить завмирав і стежив за м'ячем одним оком: чи не лопнув... Ростик знав, що авторитет Елечки на спортмайданчику був настільки великий, що дівчатка вирішили створити почесний клуб "Електроничка". До клубу приймали тих, хто найбільше набрав очок. До клубу ввійшли: Майя, Зоя (Кукушкіна), Бублик, Оленка і Світлана.

Електроничка оголосила своїм, що вони будуть "королевами повітря". Спочатку пропозиція обрадувала дівчаток своєю гаданою легкістю: хто не грав у дитинстві у дворі, на дачі, в піонертаборі у волейбол! Ну, потренуються як слід — стануть і королевами. Але волейбол, виявилося, вимагав суворої спортивної дисципліни, точніше, самодисципліни для кожного.

Найвищих на зріст — Майю і Зою — призначили в нападаючі. Нападаючі, як відомо, повинні вміти високо стрибати, бити згори вниз по м'ячу й не втрачати ні на хвилину самовладання. Крім зарядки, майбутні бомбардири тренувалися у стрибках у довжину й висоту, бігу з бар'єрами, настільному тенісі, метанні молота й гранати. На гілках дерев навколо будинку дівчатка почіпляли різнокольорові ганчірки. Коли Майка підскакувала з розбігу, вона чомусь зітхала і з поважним обличчям била долонею по ганчірці; удар у неї виходив прямий, короткий і сильний. Кукушкіна, підскакуючи, повискувала, крутила головою і завдавала навскісних, підступних ударів. її вереск діяв на нерви суперників. Бублик і Оленка — ті самі дівчатка з одного будинку, яких колись познайомив заочно Електроник, — не могли ні хвилини прожити одна без одної. Були вони обидві міцні, кругленькі й страшенно сміливі. На м'яч кидалися завзято, інколи навіть наосліп, причому обидві разом. Природжені захисники! Бублики!

Еля оцінила самовідданість своєї команди. Проте до "королев повітря" їм ще далеко.

— Будемо перебудовувати тіло! — рішуче сказала капітан команди. — Треба виправити поставу!

— Перебудовувати то перебудовувати! — дружно погодилися Бублики, розуміючи, що від надмірних занять уроками вони втратили за зиму спортивну форму.

Для перебудови було запропоновано ранковий крос по пересіченій місцевості, їзду на велосипеді, лазіння по канату, марш-кидки, подолання смуги перешкод, потрійні стрибки, гімнастику на снарядах, плавання. Дівчатка захоплено сприйняли навантаження. Тим більше, що тренувала їх сама Електроничка.

Під час тренувань Бублики зробили чимало відкриттів. По-перше, вони обидві палко люблять Електроника, який їх подружив і примусив заново переглянути прожите життя. Ні, це не означає, що вони зраджують дівчаче плем'я, — просто має бути в них якийсь ідеал... По-друге, Бублики виявили в собі безліч слабких місць і проголосили: "Геть слабкості!" Наприклад, раніше вони любили повалятись і поніжитися в постелі, багато думали про свою персону, але нічого не робили істотного для того, щоб самоствердитися в житті. Що стосується спорту, то вони просто уникали його під виглядом надмірної зайнятості. По-третє, тепер, коли нарешті подруги зрозуміли всю важливість непробивного захисту у волейболі, вони вирішили опанувати ще й майстерністю бомбардира, гасити м'яч не гірше, ніж Майя і сама Елечка...

Пізніше за всіх на майданчику з'явилася худенька біленька Світлана і якось непомітно стала центром всієї гри. Світлана не впадала в очі болільникам своїми стрибками, але вона точно вгадувала політ м'яча, вчасно поставала на його шляху й, майже не оглядаючись, посилала подрузі. В усякій грі є такі безкорисливі трудяги, які намагаються зробити для команди все можливе — прийняти м'яч згори й знизу, вихопити з мертвої зони, перекинути через голову, затримати на мить на кінчиках пальців, поки не підстрибне бомбардир, точно вкласти йому в руку для удару. Світлана виявилася незамінним диригентом атак. Єдине, що вона дозволяла собі в грі, це легенько торкнутися до плеча

подруги, яку надто гіпнотизував м'яч, шепнути їй: "Не тремти колінами!" Порада діяла безвідмовно.

Елечка знайшла талановитого гравця в безлюдному коридорі за шафою. Вона відразу зрозуміла з тихого схлипування, що людину образили, запитала: "Що з тобою? Тобі допомогти?" Світлана мовчки похитала головою. Сльози котилися по її щоках, і Еля вперше пересвідчилася, що знак "ні" не означає категоричної відмови в допомозі.

Світлана К. — та сама школярка, яка написала листа про героїв телефільму, до того ж похвалила Сироїжкіна й одержала відповідь від Електроника. Світлана запізнилася на два дні в табір і нікого не знала у своєму загоні. Вона зраділа, що відпочиватиме разом із справжніми Електроником та Сироїжкіним, і розповіла про своє заочне знайомство. І от якось Світлана почула із-за причинених дверей таємну розмову: дівчатка заприсягалися, що не приймуть новеньку задаваку в жодну гру. Підмовила всіх Ніна, котрій чомусь не сподобалася Світлана. Вона й назвала її задавакою.

— Ось і я, — сказала Світлана, заходячи до палати. — Сподіваюсь, ви пожартували?

— Вона ще й підслуховує! — обурилася Ніна. — Ні, ми не пожартували. Йди поскаржся своєму Елеку! Або Сергієві.

З інтонації голосу Світлана здогадалася, що Ніні теж подобається бути поряд з Елеком та Сироїжкіним. Можливо, як і їй, Ніні зрозуміліший Сергій, адже він такий смішний... Ну й що ж тут особливого, якщо дві дівчинки краєм ока спостерігають за одним хлопчаком? Хто не сходить з розуму за кіноартистами? Головне, що кіногерої виявилися не вигадкою, а живими хлопчаками. Це не кожного дня трапляється.

Усмішка зникла із Світланиного обличчя, дівчинка почервоніла, похнюпилася.

— Нікому я не скаржитимусь, — промовила новенька.

— Можеш написати ще одного листа за підписом "Світлана К.", — іронічно кинула Ніна.

А дівчатка підхопили:

— Світлана К., Світлана К. ... От сучасний стиль листа...

І тут Світлана зрозуміла, що Ніна лідер у цій палаті. Он дівчата навіть підперезуються, як і вона, — червоними поясками. І зачіски в них однакові — з акуратними чубчиками. А вона патлата-препатлата.

Світлана уміла бути в центрі будь-якої компанії. Але досягала цього по-своєму: якщо й висміювала когось, то делікатно, справедливо, без усякої образи у відповідь.

Не може бути в одній палаті двох лідерів. Новенька під смішки дівчат вийшла. А в коридорі відчула себе зовсім самотньою. Добре, що дівчата не бачили її.

— Переходь до нас, — запропонувала Електроничка, вислухавши дещо безладну Світланину розповідь.

Елечка давно засвоїла, що не можна нікого кривдити без усякої причини. Напевне, так би вчинила й Майя, пебачивши заплакану дівчинку.

— Хіба я винувата, що мені подобається Сергій? — зітхнула Світлана.

— Звичайно, не винувата, — підтримала Елечка. — Мені теж подобається Сергій. І Електроник, — додала вона.

Світлана витерла сльози, наважилася на відчайдушне признання:

— Звідки я знаю... може, я ще покохаю його... Хіба я винувата?

— Покохаю? — Дівчинка з неусмішливими очима пильно дивилася на Світлану. — Що таке кохання?

Світлана спалахнула, махнула рукою: хіба так просто, в коридорі, поясниш? Та вона й сама до пуття не знала. А Елечка здогадалася, що це дуже важливий для людини стан, коли він спричиняє і сльози, й усмішку. Вона запам'ятала нове слово, рішуче сказала:

— Ми приймаємо тебе в гру.

Тієї ночі, коли Світлана перебралась до палати волейболісток, і народилася жартівливо-серйозна клятва про те, як перемогти команду Електроника. Дівчатка по кісточках перебрали хлопчаків і вирішили не відволікатися на всякі неприємності й дрібниці на зразок закоханості. Світлана перша промовила голосним шепотом знамениту фразу: "Я ніколи не закохаюсь у Сироїжкіна". І Майка нічого їй не заперечила, навпаки — підтримала нову подругу: "Ні-ко-ли!" Решта дівчаток на мить принишкли, а потім дуже зраділи: "Ні-ко-ли!" — оце справжня солідарність, без усяких там зітхань, сліз і безглуздих ревнощів. І Електроничка, яка прислухалася до подруг, погодилася, що всі сили треба віддати перемозі.

Світлана виявилася незамінним гравцем у центрі майданчика. М'яч наче сам прагнув потрапити до її рук. А навколо були чуйні подруги, які розуміли кожний її жест.

— Бачиш, який вона талант? — сказала якось Еля Ніні.

— Талант? — Ніна знизала плечима. — Це просто Світланка, й більше ніхто.

— Ти образила людину! — сказала Еля, не уточнюючи нічого.

— Людину! — Ніна презирливо засміялася. — Теж мені вчителька знайшлася!

— Черствяк! — кинула їй Майка. — Знай, за Світланку ми горою!

— Я вивчатиму тебе! — чесно попередила Ніну Електроничка. — Поки не збагну, чому ти така.

— Що ж, вивчай, будь ласка, — відповіла Ніна й пішла геть погордливою ходою. — Я не Світланка! — гукнула вона, оглянувшись. — Я не поскаржуся.

Елечка й Майя довго дивилися їй услід. А Ніна розпитувала потім подруг, що таке "черствяк", поки їй не пояснили: це засохлий, черствий хліб. Тільки тоді Ніна образилась і задумалася, навіщо її вивчатимуть...

...Елечкину команду впізнавали не тільки на спортмайданчику.

Вранці, після сніданку, коли загони з піснями йшли в поле працювати, ця команда перша зробила марш-кидок на своє робоче місце. Багатоскоком — з ноги на ногу — збігала лісовою стежкою. Стрибала через канави. Перехоплювалася через тин. Повзла по-пластунському під кущами. Кидала камені через яр. На повній швидкості виривалася на поле, вмить розхапувала лопати й ганчірки. І от лунає командирський голос над вервечкою працюючих:

— Не тремтіти колінами!.. Геть слабкості! Вирівняти поставу!

Елек відзначив подумки, скільки нових команд, крім знаменитого заклику "На старт!" з'явилося в Елечки. На його подив, у відповідь на кожний грізний окрик капітана розлягається дружний сміх її дівчат.

Звичайно, хлопчаки відразу вловили, що дівчата перестали звертати на них увагу. Та вони не надали цьому особливого значення. Хлопчаки теж посилено тренувалися.

НІЧНА ПРОГУЛЯНКА РОБОТІВ

Ночами, коли табір затихав, Електроник і Електроничка прогулювалися околицями.

Одного разу, коли Елечка лежала на заправленій постелі, у вікні показалася розкудлана хлопчача голова.

— Чого лежиш? — спитав пошепки Ел і запропонував: — Ходімо подихаємо свіжим повітрям.

— Свіжим повітрям? — перепитала, підводячись, Електроничка. — Навіщо?

— Так заведено в людей, — пояснив Електроник, і вона прийняла запрошення.

Досі Елечка не знала, що робити ночами, коли подруги сплять. Вона лежала з розплющеними очима й уявляла собі той величезний, складний світ, у якому опинилася. Для чого вона тут — маленький спортивний робот, винайдений хай навіть самим генієм — професором Громовим, для чого? Щоб тренувати дівчаток? Будь ласка, вона ладна працювати і вночі, та коли смеркало, її подруги, пошепотівши й посміявшись над денними враженнями, міцно засинали. На думку Елечки, це було нераціонально. Елечка почувала себе вночі самотньою. В неї не було двійника, який бачив би за неї сни...

І ось, як і при знайомстві, вони з Елеком вибігли на заміське шосе. Вночі світ відкривався Електроничці зовсім-зовсім іншим. Над темною стіною лісу повисло місячне кружало, що відбивало промені невидимого сонця. Фіолетова пара клубочилася над болотами. Рівнини заливала біла пінява туману. Загострилися всі запахи — лісу, полів, поснулих квітів. Сяяли, відбиваючись в очах Елечки, зірки Північної півкулі. І туди, до зір, у таємничий ілюмінатор місяця, вела мандрівників світла нічна дорога.

Вони бігли на невеликій швидкості, мимохіть підкоряючись неквапливій нічній течії, і розмовляли.

— Що таке космос? — запитала Елечка, вдивляючись у далекі зорі.

— Космос? — Елек коротко пояснив їй будову Всесвіту.

— Я ніколи не була в космосі, — завважила Елечка вголос. — Я так хочу в космос.

— Ти неодмінно полетиш у космос! — упевнено сказав Електроник. — Не сьогодні, звичайно...

— Не сьогодні, — луною озвалася дівчинка, біжучи поряд. — Але я не бачила навіть зими.

— Незабаром ти побачиш і зиму, й сніг, і лижників. І сама промчиш з гори.

— Я багато чого не бачила в цьому світі, — нарікала далі Елечка. І перелічила: звірів і птахів, міст і країн, музеїв і театрів, морів і океанів, книжок і телепередач, пустель і джунглів, фільмів і концертів, сузір'їв і галактик — усе те, про що вона читала, чула або здогадувалася.

На Електроника раптово звалилася гігантська програма пізнання життя, але в якій послідовності її виконувати, він поки що не знав. При

місячному світлі вони скидалися на сріблястих астронавтів, які поспішали назустріч зорям.

— З часом усе взнаєш, — пробурмотів Ел.

— З часом? — перепитала Елечка, і йому вчулася іронія в її словах. — Ти маєш на увазі який час — земний чи наш, електронний?

— І той, і інший.

Дівчинка притьмом зупинилася, тупнула ногою, і хлопчак трохи було не налетів на неї, зупинився за сантиметр. Елечкин кед придавив сандалю Елека, очі її дивилися в його очі.

— Скажи, хто я така?

Це було найскладніше для Електроника питання. І поки він опрацьовував десятки визначень, добираючи найпідхожіше для місячної ночі й обережно вивільнюючи з-під гумового кеда свою ногу, Електроничка, здається, зрозуміла ситуацію.

— Скажи, я справді супер?

— Супер, — кивнув Елек. — Суперелектроничка.

"Супер" — було наймодніше слівце в таборі. Вигадали його хлопчаки. Тепер не існувало просто Сергія, Вітьки, Макара, Вовки. Всі без винятку супери. Супергусєв за обідом з'їдав дві порції суперпечені й, набравшись сили, забивав у футболі суперголи. Суперсмирнов вивчав у велику лупу супержуків, комарів, мурашок, коників. Суперпрофесор синтезував на комп'ютері в кімнаті відпочинку найновіші твори мистецтва. А Суперсироїжкін, якому доручено шефствувати над молодшим загоном, зовсім здитинів: грав з малюками в усі ігри, блазнював і сміявся без упину.

Дівчатка явно підсміювалися над "суперами", хоч і не подавали виду, та це першим уловив чуткий Сироїжкін. Он і Майка пройшла мимо, не повернувши голови. І Кукушкіна кирпу дере. Навіть ця миршава Світланка й та нічичирк, хоч і писала колись йому "твоя Світлана К.". "Ну, які ж ми супери, — сказав спересердя Сергій Електроникові. — Ми стандартні, навіть суперстандартні". — "Ми всі трохи втомилися, — відповів йому Електроник. — А от Елечка — супер..."

— Ні, я не супер, — сказала, тупнувши ногою, Електроничка. — Я звичайна нова машина. Вчусь, як ти й радив, у подруг. На старт, Елеку!

Вони знову побігли до місяця, що мерехтів удалині.

— Чого ти вчишся у них? — запитав на ходу Ел.

— У Зої Кукушкіної — допитливості...

— Сподіваюсь, не до пліток? — зіронізував Ел.

— Ні, не до пліток. Вона тепер інша...

— Цікаво, — посміхнувся Електроник, згадуючи, скільки тривожних хвилин завдала їм колись "допитливість" Кукушкіної.

— У Світлани — скромності й справедливості...

— Світланка — класна дівчинка, — погодився Ел.

— У Майї — правдивості й краси...

— Почув би тебе Сергій, — усміхнувся Ел, та Елечка його не зрозуміла.

— Навіть у Ніни, — вела далі Електроничка, — незважаючи на її вади, вчуся певною мірою гордості...

Електроник присвиснув: мовляв, чи варто чогось учитися в Ніни? Він не знав одного епізоду...

Ніна, як і раніше, наговорювала дівчаткам на Світлану. Смисл її застережень і натяків зводився до одного: не дружіть із Світланкою!.. Ніна — гарна, підтягнута, завжди охайно вдягнена — постійно спостерігала за Світланою і не могла зрозуміти, як така розпатлана тихоня стала душею команди. Звичайно, Ніна давно здогадалася, що Світланка — природжений лідер, але це було для неї загадкою.

І от якось Електроничка присіла на лаву, де в самотині нудилася Ніна.

"Уяви себе бабусею", — напрямки заявила Елечка.

"Я? Бабуся?" — Ніна аж підстрибнула на лаві.

"Так, ти — бабуся, — підтвердила спокійно електронна дівчинка. — І ти розповідаєш онукам про свою подругу Світлану, котра побувала на Марсі..."

"Світланка на Марсі?" — здивувалася Ніна.

"Так, Світлана Іванівна першою з жінок висадиться на Марсі, а ти згадуватимеш усе життя це літо..."

Ніна чмихнула й пішла. Зустрівшись із Світланкою, вона пробурмотіла щось на зразок "вибач" і відвернулася. Гордість не полишала Ніну, та вона намагалася пересилити себе. І Елечка дійшла висновку, що вона майже розв'язала задачу їхнього примирення.

— А в Бубликів? — запитав Електроник, перебираючи в думці команду суперників. — Чого ти вчишся у Бубликів?

— Захопленого ставлення до тебе, — спокійно відповіла Електроничка.

Електроник від несподіванки ледь не спіткнувся.

— Чого-чого? — запитав він майже сердито. Елечка глянула йому в обличчя, очі її лишалися серйозними.

— Бублики в тобі душі не чують, як вони кажуть, — пояснила Електроничка. — Вони дуже раді, що знайшли одна одну.

"Знову ці чудні вислови, — подумав Ел. — "Душі не чують". Він і досі одержував листи від дівчаток з найрізноманітнішими "признаннями". Дівчатка! Що й казати — химерні істоти, що завгодно напишуть! А якщо розібратися, всі вони шукають ідеального героя.

Елек згадав деяких своїх кореспонденток.

Світлана в залі Виборзького палацу культури виконує концерт Чайковського...

Оксана у Свердловську пише вірші...

Марина в Нижньовартовську гуляє з малюками на вулиці...

Ніна з Челпок-Ати кличе його провести канікули на Іссик-Кулі...

Наталка й Оленка з білоруського села займаються плаванням, волейболом, їздою на мотоциклі, лазінням на дерева...

Дженні з болгарського міста Пловдива у шкільному зоопарку спостерігає за ведмедиками, рисенятами, вужами, різними птахами...

Бланка з олівцем та альбомом бродить по Празі, робить замальовки старого міста.

У Нагасакі хлопчик Ітіро й дівчинка Маріко грають у японський бадмінтон — "хане-цукі", підкидаючи дерев'яними паличками кульку з пташиними пір'їнами — "хаго", і запрошують Електроника взяти участь в їхньому шкільному турнірі...

Весь світ ніби складався із самих дівчаток і хлопчаків. І це було прекрасно. Адже ніхто не міг краще за них придумати найнезвичайніше в житті.

Ще багатьох друзів пригадав би Електроник, якби не почув дивного запитання.

— Скажи, а що таке кохання?

Тепер настала Елова черга раптово зупинитися. Він уважно оглянув супутницю.

— Ну, ти й даєш! — І кинувся назад до табору.

— Стривай! — Елечка його, наздоганяла. — Адже я серйозно.

І тут Електроник покликав на поміч Рессі:

— Рессі, до мене!..

Але Рессі з'явився не відразу.

Двоє бігли нічним шосе, й місяць сріблив їхні спини і блискотливі п'яти. Бігуни були схожі на гігантських світляків.

На кілька хвилин раніше Рессі викликав інший голос.

Сироїжкіну снився сон: сутичка незнайомих людей з літаючим собакою. І він мимоволі промовив магічні слова. Переговорна коробочка лежала на тумбочці. Рессі, що планерував над табором, почув заклик. Він ковзнув у відчинене вікно й звалився Сироїжкіну прямо на груди.

— А-а-а! — закричав Сергій, прокидаючись. — А-а, це ти, Рессі, — сказав він, заспокоюючись. — Ти мені снився.

Рессі стрибнув на підлогу. Вся палата в одну мить схопилася з ліжок.

— Хто це? Що за звір? Привид Рессі? — пролунали невдоволені, напівсонні голоси. — Та це ж Рессі!

І відразу ж Рідкісного Собаку взяли в полон хлопчаки, що заходилися вистрибувати. Вони напнули на себе й на Рессі білі простирадла й, пританцьовуючи, закружляли навколо нього.

Це щось та важить,

І це не слова —

Віддаиіш за пса

Створіння не бува.

Віддаиіш за пса,

Ласкавіш за пса,

Потішніше за пса

Створіння не бува! —

співали хлопчаки. Сергій весело акомпанував на гітарі.

Черговий вожатий, обходячи табір, не повірив сам собі: о другій годині ночі передають фільм про Електроника по телику? Не може бути!

Він прислухався: хвацька пісня й досі лунала.

Коли вожатий заглянув у палату до хлопців, він побачив дивну картину. П'ятеро привидів у білому гасали з дикими криками по кімнаті, а шостий ширяв під стелею.

— Пора спати, — суворо сказав черговий, хоч йому дуже хотілося разом з усіма пограти з Рідкісним Собакою.

Хлопці уляглися на постелі. А Рессі, скинувши простирадло, шугонув до зірок.

Він побачив їх ще здалеку: дві сріблясті фігури випірнули з лісу й швидко наближалися до табору.

— Ні, я серйозно, — не відставала Елечка. — Дівчата весь час говорять про це, а пояснити не можуть. Що таке кохання?

— По-моєму, це відданість людині, — відповів після деякого роздуму Елек. — Або людству.

— Я віддана людині, — одразу ж озвалася Елечка. — Але нікому не кажу про це й не пишу людям записки... Поясни, будь ласка, точніше...

— Ти все зрозумієш сама, — кинув через плече хлопчак. — Через місяць... А може, й через рік...

— Через рік?! — вигукнула Елечка. Вона сіпнула хлопчака за рукав. — Я машина, Я не можу вхолосту працювати цілий рік... І навіть місяць... Я хочу зрозуміти зараз.

Електроник обернувся до неї. Темні немиготливі очі уп'ялися в його зіниці.

— Коли ти зміниш неусмішливі очі на усмішливі? — запитав він.

— А тобі що — не подобаються неусмішливі очі? — запально спитала вона. — Хіба вони не схожі на людські?

— Бувають і такі, — пробурмотів Елек.

— Зараз же все поясни! — зажадала дівчинка з очима, які не сміються.

— Зараз, повір мені, ти нічого не зрозумієш...

— Зрозумію... Постараюся зрозуміти...

І тоді Електроник вдруге покликав Рессі. Собака приземлився біля самих їхніх ніг.

— Засвіти полярне сяйво! — звелів йому господар. Рессі ракетою стартував з місця і став кружляти

високо над табором. Там, де його прозорі крила перетинали зоряні промені, раптом спалахували хвилі мерехтливого світла. І от по чорному нічному небу розлилося багатобарвне космічне море.

— Це і є полярне сяйво? — запитала Елечка.

— Так. Дивись і слухай!

На її обличчі миготіли рожеві, блакитні, жовті відблиски, й вона, закинувши вгору голову, дивилась і слухала.

— Хто

Геометричне середнє

Споміж атомом і сонцем?

Ці слова прийшли немовби нізвідки, з глибини Всесвіту, хоч їх промовив звичайний електронний хлопчик. І Елечка запитала:

— А насправді, хто це — геометричне середнє?

— Ти —

І перше і останнє —

Втілення краси і доброти,

Яке, позбавлене пізнання

Будови речовини,

Слухаючи у здивуванні

Ці словникові холоднини,

Не здатна зрозуміти їх звучання,

Будучи жахливо молодою...

— Я? Жахливо молода? — здивувалася Елечка й, наблизившись до озера, заглянула в його темне дзеркало. — Втілення краси? Що це?..

А Електроник закінчував вірш видатного поета:

Отже,

Отака ти,

Середнє щось

Між атомом й зорею .

— Дивні слова! — сказала Електроничка. — Це і є кохання?

Електроник мовчав.

— Дивні слова, — повторила Елечка. — Хоч у них щось приховується... Між атомом і зорею...

Раптом слабкий струм пробіг по всьому її електронному тілу.

Вона згадала, як під час гри якийсь хлопчак плеснув її по спині долонею. Вона оглянулась, нічого не відповіла. Хлопчак упізнав її, помахав приязно рукою. "Розумієш, — сказав він, — я ненавмисне, в запалі, а потім злякався: гадав, це звичайна дівчинка, відразу підніме крик. А це виявилася ти, Елю. Ти не задавака, з тобою можна дружити..." Елечка махнула йому у відповідь. Але тоді хлопчакове признання не викликало в неї такого дивного неспокою, як ці вірші.

Вона оглянулась і побачила перший сонячний промінь, який пробив товщу лісу. Почула птахів. Відчула запахи нового ранку й свіжість роси. їй стало легко. Захотілося пройтися босоніж по траві або злетіти, як Рессі, на кордон ночі й ранку. "Що я наробила? — подумала неабияк збентежена Елечка, не розуміючи, що з нею відбувається. — І навіщо ми тільки клялися ні в кого не закохуватися? Я і не знала, що це означає... Що ж буде далі? Виграємо ми у хлопчаків чи ні?.."

А вголос вона промовила:

— Хто ж я така?

"КУХАРЯ НА ВЕЧЕРЮ!"

Мабуть, найзаклопотанішими в таборі є люди в білих халатах і ковпаках — кухарі. їх рідко побачиш у їдальні — хіба що у віконці роздачі, та й то там мелькають не ковпаки, а нескінченні руки, руки, руки, які з витонченістю жонглерів кидають на таці тарілки з різноманітними стравами.

У таборі ще звучить вранішній горн, біжать по доріжках спортсмени, потягуються лежні й сплюхи, а кухарі давно вже пораються на кухні. Хто сказав, що каші, котлети й тістечка — не чоловічі турботи? У таборі "Електроник" усі п'ятеро молодих кухарів разом з шефом становлять чоловічу збірну з волейболу. Тренуватися, щоправда, їм доводиться після заходу сонця. Уже на світанку шкварчать сковороди, парують казани, хитромудра машинка нарізає овочі хрестиками, нуликами, ромбиками, зірочками. Раз — і зі сковороди летить на тацю сотня котлет, раз — і з іншої сковороди півсотні млинців. Тільки встигай дивитися за ними, щоб пропеклися, не підгоріли, були в міру солоні й солодкі. А каша в казані, наче магма в чаші вулкана, вирує, клекоче, зітхає, вся світиться ізсередини і сповнює кухню дивовижним запахом спілого поля. У такий порожній казан може запросто заховатися доросла людина, та коли вершиться чаклунство приготування каш, ніхто не

думає, як осоружно мити й драїти цю чавунну печеру пізно ввечері. Та що там, зрештою, драїти — аби тільки кашу з'їли!

Перед сніданком настає відповідальний момент: шеф-кухар бере пробу. Шеф повніший за інших кухарів. З кожного казана, з кожної сковороди — а їх немало — йому дають на окремій тарілці, в окремій чашці маленькі порції. З ранку шеф прикидає розміри свого сніданку й бурчить: "Куди стільки? За день так накуштуєшся... Очманієш!.." Він поглинає сніданок зосереджено і вдумливо, як старанний школяр. Струшує з вусів, згортає серветку.

Його питають:

— Як, Іване Івановичу?

— Нормально. — Сніданок сподобався шефові. — Котлети приправ кріпчиком. Можна подавати.

І от до їдальні вступають загони. На столах, засланих білими скатерками, приготовано сир, хліб, масло, зелень. Це тільки принада, розминка для їдців. Пробудження загального апетиту чекають кухарі й офіціантки. Вони напоготові, вони у всеозброєнні — з тарілками, тацями, черпаками.

Якщо поставити замість кухарів у роздавальні циркових жонглерів, чи зуміли б вони з такою точністю кидати щосекунди на таці по три, чотири, п'ять тарілок з паруючою їжею? Певно, зуміли б, ніякої фантастики тут немає... А от класти в ту ж мить у тарілку порцію м'яса, складний гарнір, поливати соусом чи маслом, приправляти дрібно нарізаною цибулею... це і є фантастична робота кухаря, невідома навіть циркачам.

Минули гарячі хвилини. Порожніє поступово їдальня. Лише один загін не встає з місця. Кухарі розуміюче переглядаються: у когось з

ранку кепський настрій, млявість, байдужість до їжі. А загін сидить і стукотом ложок наганяє апетит товаришеві: "Вова, їж кашу.. Кашо, їж Вову..." Вова давиться, пересилює себе, але не підводить товаришів.

Тепер снідати сідають кухарі. Крім шефа. Шеф чаклує над казанами й уже реально уявляє собі, що йому подадуть незабаром на обід.

Обід проходить у сповільненому темпі дещо урочистіше, ніж сніданок. Усі набігалися, накупались, і до закуски великою популярністю користується прохолодний квас. У цей час жонглюють більше офіціантки, ніж кухарі: їм треба у повній цілості доставити важкий вантаж до столів. А самим обідаючим належить поглинути удвічі більше калорій, ніж за сніданком. Добре розходяться кріп, зелена цибуля, молодий часник. Особливо смачна шкориночка чорного хліба, натерта часником!..

День перевалив свій гарячий пік. На кухню несуть порожні тарілки. А що може бути більшою нагородою для кухарів, ніж порожня тарілка!.. Та не спи, не спи, кухаре! Найласіший і найдовгожданіший момент у дітвори попереду...

Підвечірок! До нього готуються кухарі й чергова ланка, його чекають усі діти, як свято дня: що на підвечірок?.. Фантазія кухарів наприкінці зміни трохи притупляється: чи багато придумаєш комбінацій із цукерок, фруктів, соків та молока?.. І тут лицарів кухні як завжди виручає чергова ланка.

— Що у вас є? — запитав Електроник шефа.

— Грейпфрути, — задумливо промовив шеф. — Грейпфрути із сонячної Куби.

— Годиться! — сказав Електроник. — Сто страв із сонячних грейпфрутів.

Елекова команда помчала за ящиками.

— Сто страв, — усміхнувся шеф-кухар. Сам він готував лише дві: грейпфрут із цукром і сік з грейпфрута.

— Сік із грейпфрута під назвою "Доброго ранку!" — Елек почав з простого рецепта. — Коктейль по-кубинськи. Напій тропічний. Місячний камінь. Фортеця ацтеків. Міраж пустелі. Печеня" по-мексіканськи...

— Печеня по-мексіканськи, — шеф-кухар недовірливо подивився на Елека. —Хіба є таке?

— Авжеж, — махнув рукою Сироїжкін. — Елек відповідає за свої слова. Зараз видамо сто страв із тропіків. Дівчата помруть від заздрощів. Першими вітатися почнуть: "Здрастуйте, Сергію Павловичу! Здрастуйте, Електроне Електроновичу!.."

— Сто — це забагато, — завважив шеф, поглядаючи на ящики з фруктами.

— Можна п'ятдесят, — погодився Сергій. — Командуй, Електрошо. Мені не терпиться стати кухарем!

А Елек уже командував:

— Ножі. Соковижималки. Молоко. Вода. Цукор. І якщо можна, п'ять лимонів.

Коротке напучення, і команда заходилася готувати підвечірок. Працювали всі натхненно, ніби справдешні кухарі. Коктейль по-кубинськи збивали із соку грейпфрута й молока; він шипів і пінився, наче морська хвиля. У тропічному напої плавали тонкі кружальця лимона. Прозорі золотаво-сріблясті часточки, посилані цукровою пудрою, і справді скидалися на місячні камені. А фортецю ацтеків

вирізували у вигляді зубців на твердій шкірці плоду — по дві фортеці з кожного розрізаного грейпфрута.

Шеф із задоволенням покуштував страви, радіючи з фантазії електроників, і раптом згадав:

— А печеня по-мексіканському?

Елек пояснив, що ця страва подається у самому розпалі підвечірку. З плода обережно вирізають м'якуш. У маленьку посудину сиплять цукру, додають спирту, опускають кілька часточок фрукта й закривають зрізаною верхівкою. Виходить немовби цілий грейпфрут. Але досить піднести до нього сірник і — будь ласка, сюрприз: печеня по-мексіканському.

— Гаразд, обійдемося, — погодився шеф, почувши про спирт.

Підвечірок пройшов на "ура". Кожну нову страву діти зустрічали з ентузіазмом і просили добавки. І хоч добавки на підвечірок не належить, шеф передбачив наслідки незвичайного частування і видав на нього подвійну порцію фруктів.

Сергій помітив, що й команда Електронички не скупиться на компліменти, уминає підвечірок за обидві щоки. Знай наших!

Одного не врахував шеф — вечірнього апетиту табору після фруктів.

За вечерею зал гудів, як вулик із бджолами. Офіціантки ледве встигали приносити тарілки з добавками, їх зустрічав ліс здійнятих рук. Кухарі повишкрібали всі казани, послали їдцям вази із сухарями, нарешті виставили "єн зе" — непорушний запас: печиво й галети. Здавалося, в залі йде змагання: хто більше з'їсть. Але що це? Полиці й сковороди пусті, а по столах гримкотять ложки: "Кухаря на вечерю! Кухаря на вечерю!"

П'ятеро кухарів у білих ковпаках з'являються в залі. Обличчя їхні сяють.

— Кухаря на вечерю? — питає шеф. І оголошує всім на втіху: — Будь ласка! Через дві години — пізня вечеря!..

Наступного дня чергувала команда Електронички

— Солодке. Яблука. Соки, — перелічив шеф звичайний асортимент.

— А ще? — запитала Елечка.

— Грейпфрути, — шеф-кухар назвав свій "єн зе".

— Грейпфрути з гри вийшли, — пояснила електронна дівчинка. — Треба щось новеньке.

— Новеньке поки що на гілках, — відбувся жартом шеф.

— А картопля?

— Картоплі скільки завгодно.

— Значить — картоплю! — зажадала Елечка. —Дівчатка, сідаймо чистити! Треба приголомшити хлопчаків!

Якась нова інтонація в голосі капітана здивувала команду. Але азарт змагання взяв своє. Дівчатка схопили ножі, присунули відра з картоплею, налили води в найбільший бак.

— Ви не провалите підвечірок? — поцікавився шеф. — Картопля — не екзотичний плід, а щоденний гарнір.

— Триста страв із картоплі! — відрубала Елечка — Повмикайте плити. Понагрівайте духовки. Приготуйте сковороди.

Шеф-кухар похитав головою, однак наказав виконати все, що було загадано.. Він бачив, що дівчатка стараються з усіх сил, зішкрябуючи тонку шкірку, чув, як їхній капітан, спритно орудуючи ножем, розповідає історію картоплі.

Хто сказав, що картопля не екзотичний плід? Та якщо хочете знати, вона дорожча за будь-яке золото на планеті. І знайшли незвичайну бульбу в горах Південної Америки, коли шукали золото інків. Поки картопля не завоювала всієї Європи, її подавали у вельможних домах як найвитонченішу страву. На щастя, ця страва стала їжею простих людей, і під час історичних катастроф — голоду, хвороб, війн — картопля не раз рятувала цілі народи від загибелі. Картопля може бути вареною, печеною, смаженою. Може бути приготовлена у вигляді соломки, хрумких пластівців, по-віденському, по-берлінському, по-варшавському, по-білоруському, по-литовському, по-смоленському, по-московському. Не обов'язково як простий гарнір...

Потріскували плити, гуділи духовки, розжарювалися сковороди, стукали ножі. Здавалося, все було звичним, крім нових ароматів, що вабили в далеке дитинство. Та ще оцієї пісеньки, яку виспівували дівчатка

Вічно з голоду до спини

Прилипав у нас живіт,

І лічили ми хвилини,

А чи скоро той обід.

Від знайомої пісеньки йшов не тільки картопляний аромат, а й димок багаття. Що ж вона нагадувала?

Шеф завітав до кухні, й голова в нього пішла обертом. Якщо не триста, то сто картопляних ласощів майже готово! І шеф нарешті впізнав пісню — пісню перших піонерських вогнищ:

Здрастуй, любо бараболе,

Вдячні ми тобі завжди!

Із тобою ми ніколи

Не зазнаємо біди!

— А картопля в мундирі? — запитав шеф

— Буде! — хором відповіли кухарки — Соління — за вами!

Шеф збігав на склад.

— Оселедці, на жаль, закінчилися, — пояснив він трохи зніяковіло. — Але є кілька...

— Кілька підходить, — погодилася новий шеф-кухар. — І квас. Якнайбільше квасу!

Ніколи ще з таким апетитом не дегустував шеф нові страви. А незабаром увесь табір уминав за обидві щоки картоплю по-віденському, смоленському, сільському, піонерському! Дівчатка ледве стримували усмішки, спостерігаючи, як їх хвалять хлопчаки. За обіднім столом лунала пісня:

Ой картопля — смакота ти,

Піонерів ідеал!

Можна тим поспівчувати,

Хто її не куштував!

СІЛЬСЬКЕ Й КОСМІЧНЕ ЖИТТЯ РЕССІ

Влітку не тільки людина, але й собака стають зовсім іншими: їм хочеться незвичайного, дуже рухливого життя, нових пригод.

Рессі справно виконував у таборі свої обов'язки. Він, як маленький літак, літав на великій швидкості над полями, опилював їх, знищував бур'яни й шкідників. Гуляв з дітьми. Носив з палати в палату записочки. На світанку підправляв квітковий календар, складаючи точне число, а ночами засвічував полярне сяйво. Здавалося б, що ще потрібно! Проте у схемах Рессі поступово накопичувався якийсь опір. Річ у тім, що в електронного пса з'явилося непереборне бажання стати звичайним псом.

Коли весь табір сапав капусту, Рессі втік до сусіднього села. Він вихопився на головну вулицю, що простягалася вздовж річки, і назустріч йому з усіх дворів вибігали з гучним гавкотом вільні пси — без міських повідків і намордників. Рессі ніколи ще не бачив стільки собак одразу. Його зустріли по-свійському: його обгавкували!

Світило пекуче сонце, від річки повівало прохолодою. На лавках сиділи бабусі в білих хустках. Дітлахи вудили рибу. Ніхто не звернув особливої уваги на собачий переполох. Зграя насідала на зайду. Мабуть, не в усіх голосах було чути особливу приязність.

Рессі рикнув на нападників, вишкіривши ікла-кинджали, але тут же дружелюбно махнув хвостом. Його відразу признали. Дворняги — а їх було не менше десятка — одна за одною обнюхали електронного пса й, хоч не знайшли в нього споріднених запахів, не виявили ніякої підозри. Підбігали все нові й нові сільські стражі. Хтось приніс Рессі обгризену кістку, й він на знак солідарності потримав її в зубах.

Вся зграя, а з нею і Рессі, помчала за околицю, на зелену, в жовтих кульбабах і білих ромашках луку, що бриніла й пахла літом. Та, мабуть, тут більше було волошок. Яскраво-блакитне кільце, що зливалося із синім небом, оточувало маленьке село. І чи не тому назвали його Волошки?

Поряд з Рессі мчав довгоногий чорний пес с білими плямами на боках.

"Грамоти навчений?" — запитав його" Рессі по-собачому.

"Навчений", — радісно гавкнув білобокий.

"Що вмієш?"

"Ганяти, сторожити, гавкати, полювати".

"Пополюємо разом", — запропонував Рессі.

"Зараз не можна, заборона до серпня, — прогавкав новий товариш і пояснив: — У них малята..."

"А-а", — протягнув Рессі, висунувши, як і його приятель, язик.

Вони розляглися на траві, на самому осонні.

"Літеру "А" я знаю, — прогурчав білобокий, і вся зграя глибоко й сонливо позіхнула, при цьому чутко прислухаючись до розмови. — Далі — ні".

"Ти живеш серед людей", — нагадав Рессі.

"Літери в собак не проходять, — признався білобокий. — На все село два першокласники, та й ті поїхали".

"Доведеться вчити абетки", — прогарчав уголос Рессі.

Кілька псів посхоплювалися й відбігли на край луки.

"Чого боїтеся, ледарі? — прогавкав білобокий — Це свій!"

Ледарі боязко наблизилися

А Рессі вже здійнявся, розпустивши крила, над лукою і, пікіруючи до землі, накреслив у повітрі знайому фігуру: "А"

"Р-р-ра-а", — повторили за ним дворняги.

Потім були наступні літери: "Р-р-рбе-бе... Р-р-рве-ве-е"

І зграя завершила перший урок граматики переможним виттям і валуванням:

"Р-р-рабв... Р-р-рабв!.."

Рибалки на річці опам'яталися від задуми, оглянулись: чого вони там не поділили?.. А дворняги після напруженої праці побігали по траві й завалилися спати

"Ти з міста?" — поцікавився білобокий.

"З табору", — Рессі назвав себе й дізнався, що його нового приятеля господар називає Сторожовим.

"Що ж ти стережеш?"

"Усе, — признався пес. — Човен. Мотоцикл. Корову. Будинок. Господаря. А ти навчиш мене літати?" — запитав цікавий Сторожовий.

"Навчу, — пообіцяв Рессі. — Але тебе треба начинити електронікою".

Білобокий здригнувся, схопився на міцні лапи.

"Не треба, — прогарчав він. — Я і сам навчуся літа ти!" — І кинувся бігти щодуху.

Рессі без великих зусиль наздогнав його, але не став обганяти, побіг поряд.

Це був, мабуть, найважливіший день у їхній подальшій дружбі.

Усією зграєю пси зіграли на пустельному спортмайданчику в футбол, піддаючи м'яч носами й інколи огризаючись, зіграли у справжній собачий з нічийним рахунком футбол. (Рессі не проявляв своїх здібностей, тримався нарівні з іншими.) Коли хмари куряви на футбольному полі осіли, зграя вже купалась у річці, а найвідважніші плавали з берега на берег. Потім вони пообсихали (Рессі зарядив свої сонячні батареї), попасли череду корів (Рессі вибрикував з телятами) і, повернувшись у село, посідали вздовж дороги біля царини чекати господарів.

Рессі не знав, кого він чекає, але всі сиділи чи лежали з умиротвореним виглядом, і він не рушав з місця. Утихомирилися дворняги. Дрімали на лавках бабусі. Завмерли біля своїх вудочок рибалки. Опускалося помалу сонце. Сидів серед своїх і Рессі, вперше не чуючи закликів з далекого табору.

Щось у ньому сьогодні звершилось, але що — він не знав.

І раптом зграя залементувала, схопилась і побігла по дорозі. Назустріч їхав автобус. Ось автобус зупинився, з нього повиходили втомлені, засмаглі, аж чорні, люди. Від них тхнуло потом і машинним мастилом. Собаки кинулися до своїх господарів, одержали порцію ласкавої прочуханки, прилаштувалися до ноги, потрюхикали в село. Здавалося, всі враз забули про електронного товариша. Тільки Сторожовий оглянувся, винувато рикнув: "Вибач, поспішаю!"

Його господар теж оглянувся, запитав білобокого:

— Хто такий? Вперше бачу.

"Це Рессі, — прогавкав Сторожовий собачою мовою, та господар його не зрозумів. — До побачення, Рессі!" — здаля гавкнув пес.

"Давай! Привіт!"

Рессі залишився сам на курній дорозі.

І нарешті він почув:

"Рессі! Ти куди запропастився, Рессі?"

Рессі розпустив крила й попрямував до табору.

Того вечора ніхто не дорікнув Рессі за відсутність, і він лишився задоволений прожитим днем. Сторожовий може не задаватися, у Рессі — свої господарі!

Елек ладнав електронну плиту, погладжуючи її по залізному боці й час від часу примовляв:

— Зараз ти будеш у формі...

Елечка йому допомагала. Рессі спостерігав за ними.

— Чому ти з нею розмовляєш? — запитала Електроничка. — Хіба вона жива?

— Я робітник, а вона роботяга-кухарка, — жваво відповів Елек. — Хто вранці зварить сніданок? Тільки вона! Я полагоджу її якнайкраще!

— Якщо ти робиш краще, ніж інші, — то не зазнаєшся?

Елек сіпнув плечем, відповів серйозно:

— Не зазнаюся. Людина безмежна у своїх здібностях. Ми вчимося один в одного.

"А я вчуся в собак", — трохи було не признався Рессі.

Електронний пес гавкнув, ніби звичайний дворняга, й Електроник, уважно глянувши на нього, немов про щось здогадався. Він припаяв останній контакт, поставив на місце стулку, натиснув на кнопку. Плита ледь чутно загуділа, запрацювала, нагрілася.

— От і все, — сказав Елек кухареві. — Сніданок не запізниться.

Так, господар Рессі був майстром на всі руки. Рессі знову гавкнув — тепер уже електронною мовою, нагадуючи про свої нічні обов'язки, й господар сказав йому:

— Лети!

Ночі Рессі проводив високо над Землею — у космічному просторі.

Серед супутників, станцій, кораблів, що оберталися по навколоземній орбіті, він був найменшим, проте аж ніяк не найнезначнішим космічним снарядом. Розпустивши крила, які вбирали сонячну енергію, Рессі досліджував водночас Землю і далекі зірки. Блакитна куля з морями й океанами, чіткими контурами материків, хмарним серпанком, сніговими шапками полюсів повільно пропливала під ним, і Рессі бачив, як день переходить у ніч, як пори року поступово змінюють кольори країн і континентів.

Десь там, серед північної зелені, напнутої покровом ночі, блакитнів маленький острівець — Волошки, і в дощаних сінях чутко дрімав його друг Сторожовий. А зовсім поряд з Волошками бігли безлюдним шосе хлопчик і дівчинка, перекидаючись на ходу короткими репліками. Рессі й зараз чув крізь космічну тріскотню їхні приглушені голоси:

— Я не бачила моря...

— Ти побачиш, обов'язково побачиш море...

— Яке воно?

— Яке? Як велике синє дерево... Я поки що не бачив моря...

Над Південною Америкою немає хмар, сонячна спека. Рессі сфокусував свій зір на перуанській пустелі Наска. При сильному збільшенні тут можна побачити накреслені на скельному плато

фантастичні фігури. Мавпа, риба, птах, кит, собака — гігантських за земними мірками розмірів. Туристи звичайно роздивляються їх з літака або вертольота, але всю картину пустелі дає лише погляд з космосу.

Рессі фотографував загадкові малюнки, передавав їх на Землю — Електроникові.

Хто позрізав так акуратно гори й закарбував на камені, ніби потужним лазером, свою фантазію? Хто увінчав ці зображення постаттю людини у скафандрі? Хто подарував стародавнім символам вічність? Рисунки в пустелі Наска світилися з-під кам'яної основи, їх нічим не можна було стерти, зрізати, знищити...

Елек знав, що на краю пустелі, в місті Іке, зібрано цілу бібліотеку з каменів різної величини. На них різцем записано знання мудрого, невідомого нам народу, пращурів індіанців — племені інків. На каменях — зображення екзотичних звірів, птахів, риб, підземних і підводних плазів, сценки лікування різних хвороб людини. Ось камінь — глобус земної кулі з материками й океанами... Камінь — карта зоряного неба... Камінь Всесвіту з галактиками...

Як могли пращури інків задовго до Колумба відкрити не тільки Америку, а й усі інші країни світу? Звідки вони знали форму сузір'їв? Хто, зрештою, ця людина в шоломі, увічнена на схилі гори? Електроник порівнював знімки Землі й зірок, що їх надсилав йому з космосу Рессі, з фотографіями кам'яних листів із далекого минулого й знаходив у них багато спільного...

Але пора було космічному розвідникові повертатися.

І Електроник на далекій Землі наказав:

— Досить, Рессі, спускайся по команді "нуль".

І почав відлік часу.

Космічний корабель стикувався з вантажною космічною станцією. На оглядовому екрані корабля космонавти побачили дві яскраві точки, мов фари грузовика, що наближався до них: це пливла назустріч їм станція. І раптом у світлі фар майнуло якесь невідоме космічне тіло й тут же зникло. Командир чортихнувся, втупився очима в екран, стискуючи ручки управління: будь-яка випадкова на їхньому шляху залізяка від старих кораблів і супутників могла спричинитися до аварії.

Бортінженер, що сидів поруч з командиром, учепився йому в рукав:

— Командире, дивіться!

Командир, обернувшись, глянув в ілюмінатор.

Спочатку він нічого не побачив. Потім помітив неподалік космічний снаряд химерної форми. Він повільно наближався. І ось за склом космонавти розгледіли нечіткі обриси, схожі на фігуру собаки.

— Казна-що — промовив здавленим голосом командир. — Галюцинація у вигляді собаки... Як його прогнати? — крикнув він схвильовано бортмеханікові. — Він зіб'є нас із курсу!

Блідий бортінженер не відповів, дивився на екран: шлюзи станції були зовсім близько від їхнього корабля, і він, докладаючи все своє уміння, намагався поєднати стикувальні вузли.

Автоматика не підвела. Корабель хитнуло, як трамвай на повороті. Шлюзи станції і корабля зійшлися. Стикування відбулося.

В ілюмінатор на мить заглянула весела собача морда. Шерсть стояла дибом, ікла вишкірилися в усмішці, зелені очі підморгували таємничими

спалахами. Наступної хвилини пес розтанув у космічній ночі, наче його ніколи тут і не було.

— Земля! — схвильовано промовив командир у мікрофон. — Є стиковка, все нормально. Але в нас надзвичайна подія. — Він відкашлявся, розуміючи, яку реакцію викличуть його слова. — До нас у дім трохи не завітав космічний пес... Справжнісінький, кудлатий... Узяти із собою?.. Він вчасно відчалив, полетів своїм ходом... Та не смійтеся ви, чортяки! Даю слово честі: пес був насправді!

Приземлившись на луці, Рессі побіг до табору, взявся за звичну роботу. А після обіду не витримав, утік у Волошки. На нього чекала весела, безтурботна компанія.

Незабаром про його відлучки в село стало відомо Електроникові й дітям. На спортмайданчику відбулася рада.

— Можна зрозуміти бідолаху Рессі! — запально сказала Майка. — "Подай м'яч! Принеси ложку! Засвіти полярне сяйво!.." Для нашого Рессі — це просто подачки. Ніякого простору для уяви!

— А вночі — самотність серед зірок, — зітхнула Світлана.

— Але ж він буває з нами... — намагався захистити Ела Сироїжкін.

— Так, я обтяжив його розрахунками, — признався Електроник. — Однак не можу ж я заборонити йому бувати з дворнягами.

— Не в дворнягах річ, — несміливо промовила Кукушкіна. — Нам теж потрібен Рессі! Може, неправильно кажу? Га?

— Правильно! — Макар Гусєв поставив кулаком у повітрі вагомий знак оклику. — Я беру Рессі на перевиховання...

Діти перезирнулися. Турбота про долю Рессі знову звела їх докупи, зробила однодумцями. Та ось Електроничка підняла руку:

— Я пропоную... — Вона підстрибнула високо вгору, немов гасила м'яча. — Я пропоную зробити Рессі суддею у волейболі!

І вони знову стали суперниками.

ВО-ЛЕЙ-БОЛ!

І нарешті настав день Великого Волейболу!

У фіналі табірного турніру зустрічалися "королеви й королі повітря", як звичайно називають класних волейболістів — команди знаменитих клубів "Електроничка" й "Електроник".

Хлопчаки й дівчатка заповнили трибуни, посідали на лавах, східцях, на траві. А якийсь завзятий болільник видерся на дерево. Прийшли вожаті, кухарі. Фізкультурник Ростик тримався урочисто й суворо, ніби проводив міжнародні змагання. Раз у раз він гримав на галасливі трибуни: "Ти-хо!", але відразу ж в іншому місці починалося азартне скандування: "Во-лей-бол!.. Во-лей-бол!", і Ростик сварився пальцем або театрально розводив руками. Очі його не пропускали жодної подробиці.

Він один тільки знав, наскільки важлива саме ця спортивна зустріч. Нещодавно йому, фізоргові табору, дзвонив за дорученням самого міністра інспектор середніх класів Василь Іванович, цікавився, чи є нові результати у методові Електроника. А до цього професор Громов розпитував про своїх вихованців. Що ж, він докладно опише гру в волейбол хлопчиків і дівчаток, і тоді, можливо, з'явиться зовсім новий термін: "Метод Електроника й Електронички". Він, Ростик, — тренер обох команд; кінець кінцем, йому краще знати, який матеріал давати науці для узагальнення.

Команди збилися в тісне коло, гравці пообнімали один одного за плечі. На суддівській вишці гордовито сидів незворушний Рессі із свистком у роті.

— Як цікаво. Наче на естрадному концерті! — шепнула одна подруга іншій. — Уявляєш, я ніколи не була на волейболі...

— Скільки болільників! Я зараз лопну від емоцій! — призналася їй подруга й гукнула: — Суддю на мило!

Сусіди оглянулися на них і засміялися. А Ростик іронічно зауважив:

— На мило? Неетично, дівчатка!

Всі зрозуміли, що знання подруг про великий спорт на цьому вичерпані.

Пролунав різкий довгий свисток.

— Команді "Електроничка" фізкульт-привіт! — гаркнув на все горло Гусєв.

— Команді "Електроник" — привіт, привіт, привіт! — озвалися хором дівчатка.

Свисток — і всі на своїх місцях.

Електроники вийшли на майданчик у такому складі: Елек, Смирнов, Гусєв, Чижиков-Рижиков, Професор, Сироїжкін. Електронички поставили біля сітки на-йви-щих і найдужчих — Елечку, Майю і Кукушкіну, на захист — вірних Бубликів, а душею команди, примирителем, як завжди, була Світлана.

Перші подачі не принесли ніяких результатів. Команди придивлялися одна до одної, притиралися між собою — словом, виробляли свій ритм і стиль. Та ось на подачу вийшла Елечка. Вона взяла м'яч в руки з великою осторогою, повертіла в пальцях і раптом здійнялася вгору, підкинула над собою і вдарила звисока в центр майданчика суперників. М'яч пролетів над самою еіткою. Вітька Смирнов, задумливий здоровань, побачив, що прямо на нього летить із свистом щось темне, витягнув руки й звалився, збитий могутнім ударом в груди. Трибуни вибухнули: оце подача! Один — нуль!

Другою подачею, із закрученим м'ячем, Елечка вивела з ладу Професора. Професор враз підхопився, поправив на носі окуляри, махнув привітливо глядачам, але рахунку змінити не міг: два — нуль.

Подаючи втретє, Елечка, здавалося, тільки легенько погладила м'яч знизу, а він шугонув високо над сіткою, описав гігантську петлю і став падати на Сироїжкіна. Сергій присів, чекаючи м'яча з піднятими руками, глянув угору, й цієї миті його осліпило сонце. М'яч гепнувся поряд з гравцем.

На трибунах засміялися, заплескали, засвистіли. Електроник узяв першу хвилинну перерву.

— Ти перевищуєш швидкість, — шепнув він капітанові супротивників з-під сітки.

— У спорті швидкість — це головне, — невинно відповіла Елечка.

Хлопчаки скупчилися на своєму майданчику, понагинали голови, перешіптуючись.

— Якщо весь час вона подаватиме, нам хана, — пробасив Гусєв. — Що скажеш, Ел?

— М'яч від подачі звичайно летить 0,333 секунди, а реакція гравця 0,3 секунди, — спокійно пояснив Ел. —У неї швидкість більша. За 0,2 секунди ніхто з вас не прийме м'яч.

— Це нечесно! — крикнув Макар. — Не по-люд-ськи!

Елечка його почула, сказала своїм:

— Я так сильно не подаватиму...

— Чому?

— Не по-людськи, — зітхнула Еля. — Давайте грати по-людськи.

Подруги погодилися з нею.

— Нам би вирвати подачу, і ти їм покажеш! — шепнув Сироїжкін другові.

— Покажу, — спокійно відповів Ел.

Чергова подача Електронички була звичайною, хоч і сильною, і Сергій прийняв м'яч, відчувши приємне поколювання в кінчиках пальців. Прийняв, підкинув над собою, й Ел, підскочивши, приземлив його на майданчику супротивника.

Свисток незворушного судді — перехід подачі.

Три подачі Електроника буквально звалили на землю Кукушкіну й Бубликів. Четвертий м'яч прийняла на льоту їхній капітан, з ходу спрямувала в незахищене місце суперників.

— Так не можна! — крикнула Зоя.

— Чому? — озвався на другому боці капітан.

— Не по-людськи. Елек відповів:

— Згоден. Подаю по-людськи.

З цієї хвилини поєдинок капітанів закінчився, почалася гра команд. Болільники побачили справжню гру. Світлана, упавши на спину, прийняла важкого м'яча, спрямувала його Майці. Майка в легкому стрибку відпасувала Елечці, й та, підстрибнувши водночас із Майєю, з.ависла над сіткою, завершила комбінацію коротким різким ударом.

— Ударчик "квік-А", — єхидно констатувала Кукушкіна.

— Та-ак... — розляглося на трибунах. — Оце атака... "Квік-А"... Чудово!..

Наступний "квік-А" здійснила Майка, побачивши, що хлопчаки загаялись і пізно вистрибнули над сіткою.

— Ось вам! — гукнула довгонога Майка й рубонула згори по м'ячу.

Рессі зарахував очко. Хлопчаки було засмутилися, але їх "привела до тями команда Елека: "Тримати м'яч!" Професор кинувся на м'яч, немов рятував чиєсь життя. Сергій метнув м'яча уздовж сітки. І Гусєв не пошкодував своєї долоні: виляск від його бомбового удару відізвався гомоном трибуни й довго ще витав на околицях лісу.

— Будь ласка, вам — "квік-Б"! — вигукнув задьористо Чижиков-Рижиков.

— А та Б, — сказала нудним голосом любителька естрадної музики. — Що ж далі?

— А далі — Ц! — наздогад відповіла подруга, не відриваючи погляду від майданчиків. Вона вже не кричала про мило й суддю, тим паче що суддею виявився сам Рессі...

І вона не помилилася. Атаку "квік-Ц" провела Кукушкіна, точніше, вся нападаюча трійка. Майя скерувала м'яч бомбардирові. Елечка несподівано кинула його через голову. А Кукушкіна точно погасила.

-"Квік-Ц"! — крикнула розчервоніла Зоя Кукушкіна, і з цієї хвилини провісниця несподіваної атаки стала завзятою болільницею електроничок.

— Ура, Зойко! — репетувала вона. — Даєш "квік-Ц"!

— Що за Це-це? — запитав здивовано Гусєв. — Поясни, Еле!

— Ти бачив, — спокійно відповів Ел, приміряючись до м'яча, що летів мимо. — Удар що треба...

Першу партію виграла команда Елечки. Дівчатка табору торжествували.

За спогадами очевидців, найкрасивішим, психологічно тонким був наступний етап боротьби. Подачі на обох сторонах майданчика приймалися з будь-якого положення, м'яч ніби липнув до долонь гравців, передачі були прицільно точними.З'явилися нестерпно нудні, дратівливі паузи у відповідальний момент атаки. Блок Електроника — два чи три гравці — з витягнутими долонями піднімався над сіткою назустріч м'ячу, але нападаючі, стрибнувши на секунду пізніше, підскакували ще вище й забивали м'яч поверх рук. А коли Електроники вдало приймали м'яча, блок Елечки здіймався вгору, проте хто-небудь із хлопчаків робив обманний фінт рукою і бив у незахищене місце. В одному із стрибків капітани підскочили майже до вершин сосен, погляд Електронички зустрівся з поглядом Електроника, й вона сказала:

"Навіщо так? Ти обіцяв нормально". Він засміявся, кивнув і надалі стрибав нарівні з усіма.

А раз пішла гра майже на рівних, команди почали застосовувати різні хитрі способи. Хлопчаки, наприклад, виконували обманний стрибок біля сітки й піднімали в повітря блок дівчаток, а в цей час іззаду підбігав захисник і бив по м'ячу. У свою чергу дівчатка, чітко підготувавши атаку, удавали, що битиме капітан, як найсильніший гравець, проте Елечка пропускала м'яч мимо, й вирішального удару завдавала будь-яка з електроничок, що була поряд.

А якими гострими були зигзагоподібні атаки дівчат! Світлана спокійно приймала м'яча й пасувала його Зої. Зоя кивала Майї та Елі, й ті вибігали на високо піднятий м'яч, примушуючи суперників підготуватися до атаки. Як раптом із-за їхніх спин вистрибувала одна з Бубликів і повертала м'яч у польоті аж до бокової лінії. Несхибний удар!

Зате хлопчаки брали силою. Щоб переломити хід гри, вони у вирішальний момент запустили на лінію вогню бомбардирів — Гусєва й Електроника. Бомбардир або зразу приземляв снаряд, або ж, викликавши надмірну метушню по той бік сітки, одержував у відповідь легкого м'яча й мав змогу повторити удар. А дівчатка, подолавши розгубленість, відповідали блискавичними контратаками — волейбольним кулеметом.

Так і проходила ця злагоджена гра: всі в нападі! всі в захисті! до самої перемоги! Глядачі вже забули, хто із гравців виконує ту чи іншу роль, вони зачаровано стежили тільки за польотом м'яча. Від нього не відривали погляду, неначе він був живий, носився туди-сюди, підскакував і злітав сам по собі. Це був не просто шкіряний м'яч, а маленька куля Землі, прогріта сонцем, набита у швах піском і пилом, просолена потом гарячих долонь. Куля кружляла в зелено-блакитному Всесвіті, не боячись ні ляпанця, ні дружніх штовханів, ні чесного, від душі удару; він був заводний, пружний, азартний, летів туди, куди його посилали, дотримуючи всіх правил гри, й ніхто не здивувався, що

рахунок в цій партії виявився нічийним. М'яч заслужив свою порцію оплесків.

Трибуни розкололися: дівчатка доводили, що переможуть елечки, хлопці були за електроників. Раз у раз чулися вигуки: "Ми, дівчатка!.." — "А ми, хлопці!.." Ростик рикав у мегафон, заспокоював натовп: "Будь-які пророкування передчасні!"

І нарикав, і накаркав... Сам потім пошкодував...

У третій, вирішальній партії Світлана несподівано підвернула ногу. її одвели на лаву, промасажували й забинтували щиколотку.

— Ну, як ти? — хвилювалися подруги.

— Нормально, — відповіла Світлана. — Зараз вийду... — Вона підвелася, ступила крок і, тихо ойкнувши, опустилася на лаву: — Не можу, дівчатка. Слово честі, не можу.

— Світланко, люба, будь людиною, Світланко... — Елечка опустилася перед нею на коліна. Вона не знала, ким замінити Світлану: запасних гравців у клубі "Електроничка" не було.

Світлана похитала головою:

— Ні, Елю, я підведу! Грайте без мене. Перерва закінчувалася. Світлана оглянулась і раптом гукнула:

— Ніно, Ніно, йди сюди!

Ніна, її недавня супротивниця, не відразу збагнула, що кличуть саме її.

— Ти — мене? — запитала вона, зашарівшись.

— Так, так, тебе.

Ніна невпевнено підійшла.

— Ніночко, голубонько, зіграй, будь ласка, за мене, — попросила Світлана.

— За тебе? — злякалася Ніна. — Та я не... — Вона готова була втекти.

Але Світлана вже стягнула із себе кеди:

— Взувай!

Ніна взулась у кеди, підкотила до колін джинси.

— Ходімо, — сказала їй Елечка. — Пора.

Ніна розгублено оглянулася на Світлану, ніби побачила її вперше, але нічого не сказала.

Звичайно, Ніна виявилась тим "слабким місцем", яким не забарилася скористатися команда хлопчаків. Голова в Ніни йшла обертом, дівчинці здавалося, що м'яч весь час летить на неї. Та поруч з Ніною були товариші й пильний капітан. Вони самовіддано кидалися на будь-який м'яч, воднораз не перешкоджаючи подрузі робити самостійні удари, падати й навіть допускати похибки. Іноді Ніна заклякала в напрузі під поглядом десятків уважних, іронічних очей, але вчасно чула: "Подолай слабкість!.. Не тремти колінами!.." — і грала далі. Тільки зараз зрозуміла вперше Ніна, спостерігаючи за грою не збоку, як важливо буває зробити хоч один, але вірний крок, щоб не підвести всіх інших. І вона старалася, старалася скільки сили, шепочучи сама собі: "Не зіпсуй гри!"

А з лави запасних гравців долинав підбадьорливий заклик Світлани:

— Давай, Ніно, бий! Молодець, тримайся!

Ніна почула її, махнула рукою, піднеслася духом. І з трибуни відгукнулися дівчатка:

— Ніно, покажи їм наших!

Ну, Ніна й показала: кинулась на м'яч, ковзнула по ньому витягнутими пальцями — ледь не занапастила подачу. М'яч летів над самою землею, от-от він шльопнеться, додавши очко супротивникові. І тут їхній капітан, відчайдушна Елечка, пірнула вниз, наче у воді, прийняла м'яч на витягнуті долоні, на самі, як кажуть щирі волейболісти, самі-самісінькі "манжети", підняла його вгору і впала. Та враз вона схопилася, обтрусилась і побачила, що гравці по обидва боки сітки застигли з розтуленими ротами. М'яч стрімко падав до центру землі, на спортмайданчик елечок.

— Бий! — несамовито зарепетувала Еля.

Майка опам'яталася першою і ледь помітним рухом кисті послала м'яч через сітку.

Трибуни вибухнули.

Навіть Ростик не витримав, гучно, на весь стадіон оголосив:

— Справді феноменальна гра! — І, отямившись, висваривши себе за поспішність, вимкнув мегафон.

Хлопчаки дуже хотіли виграти й спрямовували всі удари в бік Ніни. Бідолашна Ніна, за три хвилини вона пропустила чотири м'ячі; в неї аж

сльози навернулися на очі. Тільки підбадьорливий голос Світлани не дозволив їй зовсім занепасти духом.

Тоді Елечка та її команда обрали нову тактику: всі найсильніші подачі й удари вони спрямували на найсильнішого суперника, на Електроника. Вони розуміли, що капітана хлопців не втомиш, не проймеш дрожем, не зіб'єш з пантелику, але, не даючи грати його товаришам, вони немов випробовували Елека та його команду: ану, покажи, електронне чудо, на що ти здатний!

Треба віддати Елекові належне: він був здатний на все. Однаково надійний у захисті й нападі, парируванні "важких" м'ячів, у бомбовому ударі і всіляких трюках. Поступово він набирав очки для своєї команди, незважаючи на дружний опір елечок. І хоч Електроник був у повному значенні слова чудовий гравець, симпатії глядачів усе-таки перейшли до "слабкої статі". Не тому, що дівчатка програвали, а тому, що трималися до останнього всією командою. Тільки досвідчені болільники Ростик та, мабуть, Рессі, помітили, що Електроник більше не бив у бік Ніни. Ніна зрозуміла це значно пізніше й несміло посміхнулась капітанові супротивників. Як багато вона спізнала протягом гри!

Свисток судді сповістив, що перемогла команда "Електроник". З перевагою у два очка.

Команди втомлено вишикувалися біля лінії, безладно попрощалися.

Рессі легко сплигнув із суддівської випіки й побачив своїх знайомих. Зграя дворняг з Волошок сиділа на лужку з висолопленими язиками.

"Прогуляємося?" — прогарчав Сторожовий.

"Залюбки", — відповів Рессі й, упустивши свисток, помчав з приятелями до лісу.

— Гей, а протокол! — гукнув було Ростик, забувши, з ким має справу, й затнувся.

Він поздоровив з цікавою грою обидві команди й пішов писати звіт у міністерство. Мабуть, варто подумати про метод тренувань Електроника й Електронички. Якби ще хоч трохи наполегливості дівчаткам, і вони виграли б. Завтра, він певен, і в тих і в тих з'являться наслідувачі... Ростик і не підозрівав, що дуже скоро новий метод зазнає серйозних випробувань.

Команда Елечки відпочивала на лаві, переживала поразку.

— Це я в усьому винувата, — говорила Світлана. — Іншим разом ми неодмінно виграємо.

— Ні, це я винувата! — сказала, підводячись, Ніна. — Даремно ти, Світлано, на мене понадіялася. Я тебе підвела.

— Ні, Ніно, не даремно.

До неї підійшла Елечка, обняла за плечі:

— Зрозумій, Ніно, головне в грі не швидкість, не сила, не удача й навіть не виграш. Головне — відчути себе новою людиною, бути до кінця з друзями. Так завжди каже професор Громов.

— Я відчуваю, — тихо призналася Ніна.

І тут Світлана охнула:

— Дівчатка, а як же наша клятва? Хто тепер у нас закохається?

Дівчатка не встигли відповісти. За їхньою спиною пролунав сміх. Сироїжкін, непомітно підкравшись, підслухав розмову.

— Ха-ха, теж мені — знайшлися люди! Хочуть виграти в нас, у елеків!.. Хочуть, щоб у них закохалися! Правда, Елеку? Ось вона — авторитетна думка самого Громова!

Підійшов Електроник, урочистим тоном прочитав жартівливу телеграму:

"Вітаю всіх, хто програв і хто виграв. Ваш еголог Громов".

Електроничка взяла з його рук бланк, сказала:

— Тут друкарська помилка. Не еголог, а ерголог. Тобто роботопсихолог. Наш учитель — видатний ерголог, а не еголог.

— Ні, не помилка, — несподівано заперечив Елек. — Саме еголог, від слова "его", тобто "я". Цю гру виграв я! І професор Громов у даному разі не помилився: він не роботопсихолог, а мій болільник.

— Громов — твій болільник? — здивовано запитала Елечка. — Як це зрозуміти? Хіба ти один виграв гру?

— Я. Ми. Електроники, — уточнив Ел. — Королі повітря. Врешті-решт, мене сконструювали першого, а не тебе!

І "королі", голосно сміючись, пішли.

— Що з тобою? — прошепотіла Елечка услід товаришеві й розгублено оглянулася на подруг.

Уперше вона зазнала незбагненного, незнайомого їй почуття — тривоги.

ЩО Ж ВИ, ХЛОПЦІ?..

Науці захворювання це мало відоме. Точніше, воно до цього часу не носило масового, епідемічного, як грип, характеру. Згодом йому дали десятки різних назв, але в усіх них був характерний префікс "его" — від справжньої причини хвороби — еговірусу. Еговірус уражав як людину, так і машини. Визначити хворобу було надзвичайно складно. От чому в боротьбі з "его" об'єдналися медики, лікарі, інженери, педагоги, психологи, роботопсихологи та інші фахівці.

Було винайдено унікальну машину "егограф" — величезну сталеву підкову, під якою повільно рухалися носилки з пристебнутим пасками хворим. Машина шар за шаром досліджувала живий чи механічний організм; на десятках екранів мерехтіли різнокольорові кружальця, ромби, многогранники, зрозумілі лише фахівцям; лічильні автомати підсумовували інформацію і ставили діагноз. До класичних визначень "егоїзм" і "егоцентризм" додалися нові, медичні назви хвороби: "егокір", "егогрип", "егосвинка", а потім і суто суб'єктивні, навіть дуже індивідуальні поняття — "еголінощі", "егосамотність", "егозвеличення", "еготелеманія".

Крім таблеток і мікстур, хворим приписували: більше читати, грати в хокей, відвідувати театри, спускатися вниз без ліфта, працювати в майстернях, полоти грядки, співати в хорі, ходити в турпоходи, займатися аеробікою, вести щоденник, складати план-максимум завтрашнього дня, мріяти на ніч. Перед людиною або роботом ставили ще надзадачу, яку треба було розв'язати одному або з товаришами. І уявіть, багато кому ці немовби знайомі заняття допомагали: буквально за тиждень-два хвороба минала.

Наступного ранку після матчу команда Електроника не вийшла на зарядку. Фізорг вирішив: гаразд, хай поніжаться, відіспляться після важкої гри — переможців суворо не судять. А за сніданком схаменувся: ось уже й чай холоне, а шість місць за столом не зайнято.

Ростик хвацько прогарцював до хлопчачої палати, але повернувся звідти розгублений.

— Лікаря! — голосно покликав він і, коли той прийшов, пояснив: — Я, звичайно, не ескулап, але, по-моєму, вони всі колективно знепритомніли.

— І Елек також? — іронічно запитав лікар.

— Уявіть собі — так!

— Ви явно не ескулап, — сухо зазначив лікар.

— Зараз ви побачите... — загадково відповів фізорг.

Як і Ростика, лікаря здивувала тиша в кімнаті. Шість нерухомих постатей простяглися під простирадлами на постелях. Та й на Елековому ліжку, вдень і вночі акуратно заправленому, зараз хтось лежав.

— Привіт, хлопці! — бадьоро промовив лікар. — Сніданок на столі. Пора вставати.

Ніхто не ворухнувся, не відповів. Ростик якось дивно почав озиратися, гукнув: "Агов!..", ніби він був у лісі, й шепнув лікареві:

— Ну, що я вам казав?

Лікар помацав пульс першого-ліпшого чемпіона. Пульс був звичайний. Потім підійшов до Елека, котрий, як і всі, лежав на постелі, запитав:

— Електронику, що тут відбувається? Робот не відповів.

Лікар суворо повторив:

— Електронику, що з тобою? Що з командою?

Роботові очі, звернені на лікаря, неначе дивилися крізь нього.

— Нічого, — байдуже сказав Ел. Тут Ростик не витримав.

— Підйом! Шикуйсь! Рівняйсь! Смирно! — вдався він до звичних команд.

— Це вам не фізкультзал! — лагідно поправив його лікар. — Тут хворі!

Ніхто з хворих навіть не моргнув. Обличчя в усіх були засмаглі й байдужі, температура нормальна, дихання рівне. А от реакції — ніякої.

— Може, вони перепрацювалися? — запитав лікар. Ростик поморщився.

— Перегрілися на сонці? Ростик розвів руками.

— Чимось травмовані?

Ростик виразно знизав плечима: вже в чому-чому, а в перевантаженнях і травмах він розбирався.

— Що ж вони хочуть? — запитав фахівець у білому халаті.

— Що бажаєте, чемпіони? — голосно повторив фахівець у спортивному костюмі.

І тоді чемпіони порушили мовчання. Вони заговорили рівними, спокійними, якимись відчуженими голосами. Так, ми чемпіони, підтвердили вчорашні чемпіони, королі повітря. І ми, королі, вимагаємо для себе умов. Віднині — ніякого псування нервів з ранку на зразок: "підйом!", "шикуйсь!", "кроком руш!"; ніякого запанібратства на зразок: "Смирнов!", "Гей, ти!" або "Елеку!"; ніяких сільськогосподарських фізичних навантажень на чемпіонські організми, крім тренувань. І так далі, і таке інше.

За кожним пунктом "ніяких", що його виголошували незворушними голосами, з усією очевидністю з'ясовувалося, яких благ і почестей бажають відтепер чемпіони.

— І ти так вважаєш? — запитав лікар, підходячи до капітана команди.

— Я обчислюю варіанти, — спокійно відповів Електроник! — Я — як усі.

Лікар похитав головою.

Ростик, здається, більше був обізнаний із симптомами нового захворювання, ніж його колега.

— Повітряні бродяги, суперкоролі й новоявлені чемпіони, я вас зрозумів! — урочисто промовив він, оглянувши принишклу команду. — Я обіцяю, що ви матимете необхідні тренування і додаткові компоти. І залишитеся непереможеними!

— Досить! — обірвав його один з чемпіонів.

— Він хоче заспокоїти нас компотом, — мляво підхопив другий.

— Обізвав бродягами, — злегка скривив губи третій.

— От що, Ростику, — Макар Гусєв трохи підвівся на лікті, — ще одне образливе слово — і ми переходимо до іншого тренера.

Ростик, котрий бачив немало "чудес" у своєму спортивному житті, завмер із розкритим ротом.

— Попрошу дотримувати лікарняного режиму, — сказав рішуче фахівець у білому халаті. — Я маю поставити діагноз... Сніданок принесуть у палату...

Один лише Сироїжкін заявив, що він цілком здоровий і скоро всі інші видужають, але голос був у нього не дуже впевнений, і йому не дозволили встати з ліжка.

Лікар і фізорг вийшли на веранду, тихо причинивши за собою двері.

— Який тут діагноз?! — сичав червоний від обурення Ростик. — Звичайна спортоманія! — Ростик розумів, що його звіт у міністерство про нові методи тренувань несподівано провалився.

— Щось спортом тут не пахне, — замислено промовив лікар. — Манія є, згоден, ця хвороба серйозна. Найімовірніше, їх уразив вірус. Але чому так раптово? І що це за вірус?

— Агов, хлопці! — покликала Електроничка, заглянувши у відчинене вікно. — Що з вами, хлопці?

Шестеро хворих не ворухнулися.

Вікна палати обліпили волейболістки Елиної команди.

— Ой, дивіться, дівчатка, вони — наче мумії... втомилися, бідолахи!.. Хай знають, як з нами боротися!.. А може, це всерйоз? Може, захворіли? Може, ми в усьому винуваті?..

Новини про вчорашніх переможців поширювалися по табору зі швидкістю польоту м'яча. Чемпіони за додаткове какао дозволили оглянути себе й прослухати легені. За пончики погодилися зміряти тиск на руці. А за аналіз крові з пальця зажадали покупатися перед обідом. Але яке вже тут купання, коли діагноз неясний! Довелося кров брати трохи не силою.

— Гей, хто-небудь? Ви живі?.. Чого мовчите? Скажіть хоч слово! — шепочуть у вікно дівчатка, коли пішов лікар.

Хтось із хворих чхнув, мляво промовив:

— Забирайтеся геть!

— Ой, хто це? — вискнули Бублики. — Здається, в окулярах... Професор прийшов до пам'яті! Чи він марить?

— Нічого я не марю. — Професор чхнув ще раз.

— Він не марить, він живий! — зраділи дівчатка. — А чому ти такий грубіян, Професоре?

Професор демонстративно повернувся до стіни. Гусєв присів на постелі, тицьнув пальцем у вікно, зареготав:

— Дивіться, вся команда з'явилася! Навіть Нінка припленталася... Що, хочеться повитріщатися на чемпіонів? Тепер вам до нас далеко... Давайте фотографуйте, беріть інтерв'ю, закохуйтесь. Для стінної преси ми згодні... — І він недбало відкинувся на подушку.

— Макаре, тобі не здається... — почала було, спалахнувши, Ніна, але Сироїжкін перебив її:

— Не Макаре, а Макаре Степановичу! — І пояснив свою думку: — Я намагаюся бути поважним, але... не можу. Макар Степанович хворий.

— Макаре Степановичу! — Кукушкіна труснула кісками.

— Ну?

— ...Ви серйозно хворі? Макар махнув рукою.

— Заспівала б ти нам чогось веселішого.

Від такої зухвалості в Зої покруглішали очі. Світлана заступилася за подругу:

— Може, накажете хором?

— Хто там такий розумний підказувач? — запитав Гусєв, не обертаючись до вікна.

— Світланка, — вмить відповів Чижиков-Рижиков. — Котра підвернула ногу.

— А-а, — Гусєв позіхнув, — хатинка на курячій ніжці. Теж пришкандибала... Слухай, ти, Світланко...

— Не Світланка, а Світлана Іванівна, — поправила Ніна.

— Іванівна... — Гусєв ошкірився. — Нехай спочатку покаже, яка вона Іванівна!

— Перша жінка-космонавт, яка висадиться на Марсі, — пояснила Ніна.

Гусєв розреготався.

— На Марсі? Світланка? Це точно! Перший марсіанський привид...

Волейболістки переглянулися, пошептались, і цей тривожний шепіт, мов свіжий вітерець, враз увірвався до палати. Чемпіони заворушилися, трохи попідводилися з подушок, а Сергій усміхнувся Майї.

— Не звертайте на них уваги! — дзвінко сказала Майя. — Вони цілком здорові... Просто корчать дурня!

— Ні, — заперечила Електроничка, придивляючись до лежачого Електроника. — Вони хворі. Здорові не корчать дурня.

Макар сів у постелі, взяв у руки подушку.

— То це ми хворі?! — вигукнув він. — Ану, хлопці, покажемо пас! — і метнув свою подушку в Професора.

Професор устиг кинути свій тугий снаряд Сироїжкіну, взяв подачу Макара. Подушки полетіли по палаті, сіючи в повітрі пух та пір'я, лунко гепаючи у витягнуті долоні. Подушки, м'які, теплі подушки, хранительки снів і безсонних думок, — їх шалено-весело ганяли зараз по замкнутому колу, перетворювали в безформні жмути, вибивали з них усі спогади.

— Припиніть хуліганити, — сказала, заходячи до палати, нянечка. — Бо хто ж підмітатиме?

Подушки вмить опинилися на місці, гравці пірнули під простирадла.

Нянечка, кліпаючи, дивилася на повислий у повітрі сріблястий пил.

— Ну чисто малі діти...

— Перша ознака еговірусу, — сказав, заходячи, лікар. — Апатія упереміжку з придуркуватістю та душолінощами!

Макар висунув голову з-під простирадла:

— То ми хворі, чи що?

— Хворі, — відповів лікар. — Вас іде обстежувати комісія.

Він причинив двері й наклеїв на них грізне застереження:

КАРАНТИН! ЕГОВІРУС!

СТОРОННІМ ВХІД ЗАБОРОНЕНО!

Ох, і напереживалися дівчатка, спостерігаючи у вікна всілякі сцени. Що тільки еговірус не коїть з нормальними людьми! Аж бере жаль...

А тут ще повилазила з кущів малеча з молодших загонів, стала гасати біля карантинної дачі, викрикуючи хором:

Знають люди, знають звірі:

Два на два — завжди чотири.

Справжня дружба не загине...

Роботе, ти не людина...

Так, пішла гуляти по світу пісенька, що її склав якийсь жартівник у Сергійковому дворі.

Дівчатка прогнали зухвалих куплетистів. Хай відпочинуть хлоп'ята. Може, отямляться...

— Елеку, — пошепки покликала Електроничка, — лізь у вікно.

— Навіщо? — відповів Електроник.

— Подихаємо свіжим повітрям. Вирішимо, як вам вилікуватися.

— Не хочу, — почулася відповідь.

— А що ти робиш лежачи? — не могла зрозуміти Електроничка.

— Я досліджую новий метод робототехніки, — пояснив електронний хлопчик. — Під умовною назвою "Ел-елечка..."

— Ел-елечка? — Електроничка сіпнула плечем. — Що за дурниці? При чому тут я?

— Ти — новий напрям у кібернетиці, — промимрив Електроник.

Гусєв у самих трусах стрибнув на середину кімнати й затрясся на місці, немов у пропасниці.

— Ел-елечка!.. Ой, тримайте мене! — кричав він. — Зараз я лусну! Ель-ель-елечка!..

Прибіг лікар і уп'явся очима в нього.

— Тримайте мене! — кричав Гусєв, пританцьовуючи. — Ель-ель-ель... Ель-ель-елечка!..

Лікар, розставивши руки, пішов на нього. З іншого боку наближався Ростик. Гусєва поклали.

— Де тут салон мод для роботів? — задихався від сміху Макар. — Наш капітан закохався! Забив собі гол... Хіба тепер виграєш? Вірно, хлопці? Га?..

Дівчатка чекали, що Електроник обуриться безглуздим жартом, однак той промовчав. Навіть Сергій не знав, як угамувати носія буйного вірусу — Макара. Певно, всі вони й справді хворі.

— Ходімо звідси! — Майя потягнула Елечку за рукав. — Вони дурня корчать.

Елечка не відривала ліктів від підвіконня, ще раз оцінюючи обстановку.

— Що ж ви, хлопці? — прошепотіла вона. — Що ж ти, Еле?

Електроник не реагував.

І тоді вона остаточно переконалася, що Ел серйозно хворий.

— Їх треба виручати!

Вона повернулася від палати, наказала собі: "На старт!"

— Ель-ель-елечка! — летів з розчиненого вікна голос буйного Гусєва.

Електроничка раптом зірвалася з місця і, зблиснувши на сонці, ковзнула по тінистій алеї. Дівчатка остовпіли.

— Ти куди, Елю?

— Я... скоро... повернусь...

Три слова залишилося від зниклого капітана.

З кущів за цією сценою уважно спостерігали два світних зелених ока. Рессі не втручався у те, що відбувалося. І його гїриятелі з Волошок, які притаїлися поряд у траві, теж ні разу не дзявкнули. Треба спочатку зрозуміти, що хочуть ці дивні люди.

ВРЯТУВАТИ ЕЛЕКТРОНИЧКУ!

Електроничка повернулася з професором Громовим через півтори години: вони приїхали на таксі з міста, з наукової лабораторії, до якої спортсменка добігла за двадцять хвилин. Хоч Елечка із скрупульозністю електронного репортера передала весь хід подій, професор не міг визначити, що за хвороба уразила Електроника, й він поспішив на допомогу.

Дівчатка, які зустріли їх біля воріт, внесли у попередній діагноз ще більше сум'яття.

— Ой, що вони виробляють...

На веранді Ростик і лікар різалися в шахи. Вони впізнали знаменитого професора, привіталися.

— Я табірний лікар, — відрекомендувався фахівець у білому халаті.

— А я тренер, — похмуро промовив Ростик.

— Що з ними? — запитав Громов.

Обидва виразно здвигнули плечима. Потім лікар висловив своє припущення:

— Якийсь новий вірус. Певно, еговірус.

Громов рушив до палати, але лікар заступив йому шлях.

— Вибачте, професоре, це не за вашим фахом. — Він показав на карантинне оголошення. — До нас їде комісія.

— Та зрозумійте ж ви, — розсердився Громов, — у цьому злощасному вірусі винен лише я. Замість "ерго" телеграф відстукав "его". Вловлюєте відмінність між цими поняттями — "роботою" і "самолюбством"? Елементарна помилка, а хлопчаки уявили бозна-що!

Вартові коло дверей переглянулись, але не відступили, наче їх самих прикувало на місці слово "карантин"

— Давайте спочатку дізнаємося, професоре, — запропонував лікар, — що скаже класична медицина...

— Я роботопсихолог. До речі, — Громов підвищив голос, — серед хворих, якщо я не помиляюся, перебуває і мій пацієнт. Дозвольте пройти!

Він широким жестом відсторонив сторопілу варту й зайшов до палати. За ним ковзнули Електроничка й Рессі як представники робототехніки.

Дівчатка кинулися до вікон.

У палаті було мирно, але не тихо. Макар Гусєв, розвалившись у кріслі, ввімкнувши на повну потужність звук, дивився по телевізору футбольний матч. Корольков уткнувся в географічний атлас. Віктор Смирнов роздивлявся в лупу заснулу муху, а Чижиков-Рижиков за його описом малював фломастерами фрагменти комахи. Що стосується Електроника й Сироїжкіна, то вони лежали на ліжках у найбезтурботніших позах, утихомирені, надзвичайно схожі один на одного. Незадовго до появи Громова Сергій дотягнувся до сусіднього ліжка, штовхнув Елека в залізний бік: "Послухай, Еле, ти не прикидаєшся? Ти справді хворий?" — "Так", — була лаконічна відповідь. Тоді Сироїжкін вирішив поділити долю товариша і поринув у глибокий сон.

Прибулих, здавалося, ніхто не помітив, хоч вони стояли посеред кімнати.

Але Вовка Корольков на мить підвів голову над атласом, якого він вивчав, і запитав Громова:

— Послухайте, шановний добродію, ви не пам'ятаєте розміру острова Робінзона?

— Не пам'ятаю... шановний, — чемно відповів Громов.

Вовка схилився над картою; він явно не впізнав професора.

— Го-ол! — затрубив Макар таким нестямним басом, що Громов мало не впустив свою довгу люльку

— Чи не можна тихіше, юначе?

— Гей, старигане! — крикнув Гусєв. — Облиш лаятися, іди сюди. Чудовий м'яч.

— Казна-що, — сказав сердито Громов, втрачаючи самовладання. — Ви забуваєтесь, юначе!

Проблиск свідомості майнув у Макарових очах і тут же зник. Макар втупився в екран.

— Що з ними, Гелю Івановичу? — спитала жалібно Елечка, а Рессі запитально гавкнув.

— По-моєму, зниження коефіцієнта самооцінки, — задумливо промовив Громов. — Винятковий випадок у робототехніці. Зараз перевіримо, наскільки злоякісний цей "его".

Він підійшов до лежачого Електроника:

— Ти чуєш мене?

— Чую, — відповів робот, не розплющуючи очей.

— Ти проаналізував, що з тобою сталося?

— Проаналізував.

— Ти можеш повернутися до робочого стану?

— Не знаю, — сказав Електроник, — я шукаю вихід.

Професор уважно й довго дивився на нього. Тільки досвідчений роботопсихолог з найдрібніших зовнішніх ознак міг установити, що сталося з його улюбленим сином. Здавалося, зникли кудись у далеч

надокучливий телевізор і сама кімната з повваленими чемпіонами, лишилися творець та його діти.

— От що, — порушив нарешті мовчання Громов, — я тобі поставлю лише одне запитання. У тебе йде переоцінка основних понять?

— Так, — відповів Електроник. — Я не знаю, чому таке діється.

— І я поки що не знаю, — сказав професор. —Допомогти собі можеш тільки ти сам. Слухай уважно...

— Я слухаю.

— Якщо ти не самовідновишся, не повіриш у цінності життя, ти перестанеш бути Електроником, загинеш як особистість. Зрозумів мене, Елеку?

— Зрозумів, — озвався робот, простягаючись неприродно рівно на ліжку.

— Даю тобі, — професор глянув на годинник, — рівно п'ять хвилин. Працюй, Елеку!

Громов підсунув крісло до ліжка, сів біля хворого. Потягнулись важкі хвилини. Якась внутрішня перебудова відбувалась усередині робота, але відбувалась значно повільніше, ніж цього хотілося б Громову. Обличчя професора було серйозним, він застиг на місці. Елечка вся напружилася й відчула, як поступово змінюються всередині лежачого схеми, як відновлюються колишні контакти, однак Елек не подавав ніяких ознак одужання. Очі Рессі миготіли зеленими спалахами, відлічуючи швидкі секунди, й Елечка нетерпляче запитала:

— Він устигне... відновитися? Громов мовчав.

— А як же я?

— Що ти?

— Я без нього не можу. — В Елиному голосі бриніла тривога.

Дівчатка переживали за свого капітана, усвідомивши всю серйозність моменту. Професор сумно усміхнувся.

— Все залежить тільки від нього.

Тоді Елечка взяла лежачого за руку, голосно промовила:

— Послухай, Елеку, це свинство — так підводити товаришів!

— Я робот-свинтус, — ледь чутно прошепотів Електроник.

— Він відповів! — торжествуюче сказала Електроничка. — Він просто свинтус.

Громов занепокоєно глянув на годинник.

— Повільно, повільно, — пробурмотів він.

І Елечка здогадалася, що настає критичний момент у видужанні: бути її товаришеві Електроником чи якимось іншим, зовсім новим роботом. Ні, вона не хотіла бачити когось іншого!

— До чого ти дійшов, — сказала Елечка розпачливо, майже грубо. — Ти втратив людське обличчя!

Робот намагався щось відповісти й не зумів. Миготіли секунди — спалахи в очах Рессі. Нарешті Електроник промовив:

— Я майже людина й можу дозволити собі слабкості...

— Ти не людина, бо не розвиваєшся, — пояснювала електронна дівчинка, — не хочеш видужувати...

Громов підвів голову, з цікавістю спостерігаючи за незвичайним поєдинком.

— Гаразд, я не людина, — сонно погодився хворий. — Супер-робот теж має свої слабкості...

Електроничка підійшла до ліжка.

— Ніякий ти не супер! — відрубала Електроничка й раптом затнулася. — Ти... ти так намагався стати людиною... Згадай, ти нею майже став!.. А тепер... Ще трохи — й ти перетворишся в купу залізяччя!

Дівчатка затамували подих: як їхня Елечка бореться за життя товариша!

— Електронику, залишилася хвилина, — нагадав професор.

Робот зітхнув:

— Добре, я зостануся залізним Елеком...

Елечка оглянулася, побачила сонних хлопців на постелях, обличчя подруг у вікнах, спекотне літо за їхніми спинами, і їй вперше в її електронному житті зробилося тоскно й страшно.

— Отже... — промовила вона дзвінко, — отже я, як і ти, ніколи не зможу стати справжньою людиною?

Елечкині очі мимоволі зволожніли, вона швидким рухом протерла їх, щоб краще бачити. Щось незвичайне сталося в ній цієї миті. Електроник зразу вловив її стан, ледь помітно ворухнувся.

— Плач, плач, — тихо сказав він, — це так само корисно, як і сміятися. Я особисто пам'ятаю, як я засміявся... Я навіть реготав...

— Ну й смійся! — Елечка тупнула ногою. — Тобі це корисно. Смійся і регочи!

— Не можу...

Вона подивилася в очі Рессі й зрозуміла, що час, відведений професором її товаришеві, закінчується.

— Ель-ель-елечка! — раптом отямився від сплячки Гусєв. — Ось де ти! Ель-ель-елечка!..

Елечка ще секунду вдивлялася в обличчя Електроника. Потім повернулася до дверей, випалила:

— Усі ви обманщики! Я іду звідси!.. Прощайте!

Одним стрибком дівчинка проминула веранду, прослизнула повз кущі, перескочила через табірний паркан і зникла.

Тієї ж секунди в очах у Рессі мелькнув останній зблиск відрахунку часу. П'ять хвилин закінчилися.

Електроник розплющив очі, сів, оглянувся. Передусім побачив Рессі.

— За нею! — наказав робот. — Рессі, наздогнати! Повернути Елечку!..

Громов ледь помітно усміхнувся: все-таки Елек зумів пересилити хворобу, довів свою життєвість. Він уловив знамениту фразу філософа, яку Електроник промовив сам собі: "Я мислю — значить, я існую". Так, криза минула...

Рессі, підкоряючись наказові, блискавкою майнув у вікно й шугонув у небесну вись — над табором, над Волошками, над світом, щоб відшукати самотню бігунку.

— Хлопці, що ж це ми?.. — голосно сказав Електроник, і всі очутилися, немов від зачарованого сну.

— Що це? Де ми? Що трапилося?

Поступово обличчя ставали осмисленими, пам'ять відновлювала минуле. Он та людина, яку Макар обізвав стариганом, — їхній кумир Гель Іванович Громов: він, як звичайно, щось ретельно записує у свій блокнот. Елек на місці, він рухається, розмовляє; певно, він самовідновився. Ще хвилину тому тут, здається, була Електроничка й хтось миготів зеленими очима. Куди вони поділися? Мабуть, у кімнаті сталося щось неймовірне, щось дуже важливе.

Хлопчаки з'юрмилися навколо Електроника. Дівчатка боязко зайшли до палати.

— Товариші, що ж ми накоїли?! — питав себе й друзів Електроник.

— Електрошо... — Сироїжкін торкнувся плеча друга. — Ти здоровий? Я так і знав, що ти прикидаєшся... — Він потягнувся. — Ох і виспався ж я!

— Мовчи! — обірвав його Елек, прислухаючись до ефіру. — Рессі повідомляє про Елечку.

Діти здогадалися, що Рессі, не відстаючи від Електронички, передає важливу інформацію.

— Говори! Переказуй! Коментуй! — вимагав Громов.

— Повернути її неможливо! — прокоментував Електроник сигнали Рессі. — Вона біжить по шосе з великою швидкістю. Вона прямує... прямує... до моря!

— До моря? — збентежено запитав Громов. — На Білозерськ?

— Так. — Елек сів на стілець, обхопив голову руками. І зараз же зірвався на ноги. — Якщо її не зупинити, вона загине!.. Ви розумієте! — вигукнув він. — Вона загине!

Вони остаточно отямилися від сплячки — волейбольна команда хлопчаків, стали рядом, поклали руки один одному на плечі, оточили капітана. А ззаду їх підпирала волейбольна команда дівчаток, теж готова на все заради свого капітана.

— Вона бігтиме аж до моря, — палко говорив капітан електроників. — І не зупиниться. Побіжить далі — під водою, по морському дну — ви знаєте Елечку. І бігтиме доти, доки морська сіль не роз'їсть схеми. Як її врятувати?

— Наздогнати! — пролунав голос професора. Громов вибіг із палати.

— Вперед, друзі! — вигукнув Сергій.

Елек вискочив услід за професором. Дітлахи помчали за ним. Ростик і лікар не відставали ні на крок. їх супроводжувала мовчазна собача зграя, що випірнула з кущів.

На шосе їм пощастило: третя вантажна машина, яку вони зупинили, їхала в Білозерськ.

— Ану, в кузов! — скомандував Ростик, допома гаючи дітям залазити. — Лікарю, наглядайте, щоб їх не продуло. Професоре, прошу в кабіну.

За машиною деякий час бігли дворняги, потім вони відстали, полягали вздовж дороги — чекати повернення Рессі...

І почалося запаморочливе мелькання полів, гайків, сіл під бездонним безхмарним небом. Колись по цьому шосе Електроник уперше прогулювався з електронною дівчинкою, пояснював їй усю складність навколишнього світу. Зараз світ сам летів назустріч, дзвенів у вухах, куйовдив волосся, освіжав розпашілі обличчя — світ, відкритий заново Електроничкою. Щойно вона промчала тут, цією розпеченою, курною дорогою, прямуючи до своєї, невідомої поки що і їй самій мети. І треба було за всяку ціну наздогнати того, хто врятував життя ЕлектрониковІ, наздогнати й пояснити цю мету.

Врятувати Електроничку!..

Громов намагався розтлумачити сенс нового винаходу в робототехніці й роботопсихології допитливому шоферові, й той оцінив ситуацію по-своєму:

— Та наздогнати — наздоженемо! Але ж які дива творяться... неймовірно!

Проте гнав, гнав, гнав свій покірний ваговоз.

Й автоінспектори розуміли стрімкий біг машини: тільки що повз них проскочила із страшенною швидкістю дівчинка-робот з чорним кудлатим собакою. Треба було їх наздогнати, спіймати, тобто врятувати...

Міліціонери давали команди по рації, звільняючи дорогу для прудкого ваговоза.

— Рессі, — волав Електроник, — затримай її ненадовго. Ми рухаємось услід.

"Неможливо, — радирував Рессі. — Якщо відвернути її увагу, вона може розбитися".

— Скажи, що я відновився, я її врятую.

"Я не вірю, — відразу ж передав Елечкину відповідь електронний пес. — Я нікому не вірю".

— Передай їй, — підказав Сергій другові, — що ми їй віримо.

"Пізно..." — прозвучала відповідь дівчинки з очима, які не сміються.

— Згадав! — закричав раптом Вовка Корольков і схопився з лави, ледь не випавши за борт Його ривком пасадили на місце. — Згадав! — радів класний Професор. — Згадав усе! І розмір острова Робінзона... І площу Африки... І відстань до кінцевої галактики...Все, все згадав! — І щасливий Професор несподівано усвідомив, яку хворобу він недавно пережив.

— Скажи їй, що я ніколи не буду елелекать. — буркнув Макар, штовхнувши ліктем Елека. — Будь другом, не пошкодуй енергії...

— Скажи їй, — механічно повторив електронний хлопчик, — що Макар ніколи не задаватиметься. Передай, будь ласка, Рессі, що я обов'язково буду людиною... Я допоможу їй...

І почув по рації відповідь Електронички: "Що ж ви, хлопці?.. Ех, ви... Які ж ви товариші?.."

— Тримайся, Елечко! — гукнули дружно дівчатка. — Ми з тобою!

Слова Електронички, промовлені майже пошепки, оглушили Електроника. Він схопився, ступив на борт і на повному ходу сплигнув з ваговоза.

— Ти куди? — встиг лише крикнути Сергій Сироїжкін.

Лікар затарабанив по кабіні. І раптом обличчя його просвітліло. Електроник не упав, не розбився. Він на бігу порівнявся з ваговозом, що пригальмував, обігнав його, помчав уперед. Дівчатка закохано дивилися йому вслід: от якби до них хтось так поспішав!

Шофер, увімкнувши граничну швидкість, напружено стежив, як поступово зменшується на шосейній стрічці хлопчача постать.

— У вас усі такі відчайдушні? — запитав він професора.

— Коли йдеться про справжнє... про людське ставлення до людей, то всі, — коротко відповів професор, попахкуючи люлькою. — Жени!

В кузові, підганяючи швидкі колеса, лунали дівчачі голоси:

Лиш гукну, і постане як стій

Друг кошлатий, улюбленець мій...

Решта дітей підхопили табірну пісню, складену Елечкиною командою:

Здрастуй, Рессі, друже Рессі,

Гарно разом нам ведеться —

Рідкісне створіння,

Супер та уміння...

Елек вийшов на берег моря і зразу ж побачив її.

Вона стояла на великому гладенькому камені й дивилася за горизонт. Біля її ніг сидів кудлатий пес.

Він підійшов до неї неквапливим кроком, уважно подивився в її обличчя:

— Ти зовсім інша, — ледь здивовано промовив Електроник. — У тебе... у тебе усміхнені очі. — Він простягнув руку. — Мир?

Електроничка у відповідь міцно потиснула її і засміялася.

— Мир!

Вона здогадалася: її очі бачили світ по-новому.

© ВЕЛТИСТОВ Є. С. Нові пригоди Електроника: Повісті. — К.: Радянська школа, 1990. — 160 с.

© ВИДИШ Микола, переклад з російської, 1990.